

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
KŪNO KULTŪROS IR SPORTO EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Inga Gališanskaitė

Kūno kultūros ir sporto edukologijos (specializacija – *sporto vadyba*) magistrantūros studijų
programos studentė

**KAIMO MOKINIŲ NEFORMALIOJO FIZINIO UGDYMO/SI KOKYBĖ IR JOS
TOBULINIMO GALIMYBĖS**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė doc. dr. Laimutė Bobrova

Šiauliai, 2014

Darbas originalus.....Inga Gališanskaitė

(studentės parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	5
ĮVADAS	6
1. KAIMO VAIKŲ NEFORMALIOJO FIZINIO UGDYMO/SI KOKYBĖS TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS	10
1.1. Ugdymas ir jo kokybė.....	10
1.2 Neformaliojo ugdymo samprata, tikslai, struktūra	12
1.3. Pasirenkamasis vaikų ugdymas	14
1.4. Neformaliojo mokinių ugdymo nuostatos LR švietimo dokumentuose.....	16
1.5. Fizinio aktyvumo reikšmė vaiko gyvenime	21
1.6. Neformalus ugdymas(is) kaip mokinių laisvalaikio efektyvinimo priemonė	24
1.7. Neformaliojo fizinio ugdymo (si) reikšmė mokinio fiziniam aktyvumui ir sveikatai.....	25
1. 8. Sporto būrelis kaip neformaliojo ugdymo(si) edukacinė priemonė	27
2.TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS	30
2.1. Tyrimo metodologija	30
2.2. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	31
2.3. Tiriamųjų charakteristika.....	32
3.KAIME GYVENANČIŲ MOKINIŲ POŽIŪRIS Į NEFORMALIOJO FIZINIO UGDYMO(SI) KOKYBĘ: TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ IR APTARIMAS	34
3.1. Neformaliojo ugdymo (si) būrelių pasirinkimo motyvai ir įvairovė	34
3.2. Sporto būrelių vadovų vertinimas mokinių požiūriu.....	35
3. 3. Sportinės veiklos turinio vertinimas: mokinių nuomonių aspektas.....	36
3. 4. Sporto būrelių nelankymo priežastys: mokinių nuomonių vertinimas.....	39
3. 5. Mokinių laisvalaikio ypatumai	41
3. 6. Mokinių ateities lūkesčių, susijusių su sportu, raiška.....	42
3.7. Neformaliojo fizinio ugdymo (si) galimybės: švietimo ekspertų nuomonių raiška	42
DISKUSIJA	52
IŠVADOS	54
REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪRA	56
PRIEDAI	59

SANTRAUKA

KAIMO MOKINIŲ NEFORMALIOJO FIZINIO UGDYMO/SI KOKYBĖ IR JOS TOBULINIMO GALIMYBĖS

Magistro darbas

Neformalus mokinių ugdymas(is) – sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai su formaliuoju švietimu, skirtas asmenybės gebėjimų ugdymui, saviraiškos poreikiams, kūrybiškumui plėtoti, sveikatai stiprinti, turiningai praleisti laisvalaikį. Populiari neformalaus fizinio ugdymo/si veikla – sporto būreliai, kurie, kaip papildomos edukacijos priemonė, padeda stiprinti ir lavinti ne tik per pamokas įgytas žinias, bet ir ugdyti sveiką, produktyvų pilietį, turintį savas vertybes ir tikslus, gebantį sėkmingai adaptuotis šiuolaikinėje visuomenėje.

Tyrimo objektas – kaime gyvenančių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo (si) kokybė.

Tyrimo hipotezė – kaimo bendrojo ugdymo mokyklų mokinių požiūriu fizinio ugdymo/si kokybė visumoje yra vertinama teigiamai; švietimo ekspertų nuomone kaimo mokinių neformalusis fizinis ugdymas/is ne pilnai tenkina ugdytinių pažinimo ir saviraiškos poreikius.

Tyrimo tikslas – ištirti kaime gyvenančių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo (si) kokybę, vertinant šį reiškinį mokinių ir ekspertų požiūriu, išskirti esmines problemas ir numatyti tobulinimo galimybes.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros apžvalga ir apibendrinimas.

Empiriniai: anketinė apklausa; struktūruotas interviu metodas; statistinė tyrimo duomenų analizė.

Vertinant kaimo mokinių neformaliojo fizinio ugdymo/si kokybę, galima teigti, kad šiai veiklai dažnai paliekamas tik laisvalaikio praleidimo vaidmuo, neatsižvelgiant į visas galimybes, kurias ji gali suteikti mokinio ugdymui/si, jo asmenybės formavimuisi, sveikatos stiprinimui, gyvenime reikalingų įgūdžių įgijimui. Didesnės kaimo mokinių dalies požiūris į neformalųjį fizinį ugdymą(si) yra teigiamas, didesnė jų dalis turi galimybę dalyvauti sporto būrelių veikloje, galimybę rinktis jiems patinkančius sporto būrelius. Kaimo mokinių neformaliojo ugdymo/si kokybei neigiamos įtakos turi šie veiksniai: nesuformuotas mokinių poreikis fiziniam ugdymui, neigiamas tėvų požiūris į šį reiškinį, mažas mokinių fizinis aktyvumas, materialinės problemos bei nepakankamai išugdytas sveikatos saugojimo ir stiprinimo poreikis.

SUMMARY

THE INFORMAL PHYSICAL EDUCATION QUALITY OF COUNTRYSIDE PUPILS AND ITS IMPROVEMENT POSSIBILITIES

The Master's Degree Work

The prime attention of this research was given to an informal physical education. Till now the informal education was identified with leisure, additional training. Informal education is a constituent part of the education system, existing in parallel with the formal education. This training is designed to develop personality's abilities, self-expression needs, expand creativity, to promote health and have purposeful leisure time. A very popular example of the informal education activity is a sport circle as additional education means.

Research object – the quality of the informal physical training for children residing in a village.

Research hypothesis – from a viewpoint of common education pupils residing in the village the quality of physical training is evaluated positively on the whole; in education experts' estimation the informal physical training of the village pupils doesn't fully satisfy their cognition and self-expression needs.

Research goal – to survey the quality of the informal physical training among pupils residing in the village estimating this phenomenon in the point of view of both pupils and experts, to exclude the fundamental problems and force the development possibilities.

Research methods:

Theoretical: a scientific literature review and generalization.

Empirical: a questionnaire; structured interview method; the analysis of statistical research data.

Evaluating the quality of the informal physical training of the village pupils we can predicate that this activity usually gets the role of only spending leisure time disregarding all the possibilities which this activity can give for pupils in their education, personality formation, health promotion and acquisition of necessary skills. The viewpoint of the village pupils to the informal physical training is substantially positive. The majority of them have a possibility to take part in a sport circle activities, also a possibility to choose their preferable sport circles. The following factors that have the negative influence on the quality of this informal education of the village pupils are: an unformed pupils' need for physical training, a negative parents' viewpoint to this phenomenon, a low physical activity of the pupils, material problems and an insufficiently acquired need of health protection and promotion.

PAGRINDINĖS SAŲOKOS

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas. (LR švietimo įstatymas, 2011).

Neformalus vaikų švietimas – kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetenciją, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos (LR švietimo įstatymas, 2011).

Ugdymas – dvasinių, intelektinių, fizinių asmens galių auginimas bendraujant ir mokant (LR švietimo įstatymas, 2011).

Mokytojas – asmuo, ugdantis mokinius pagal formaliojo arba neformaliojo švietimo programas. (LR švietimo įstatymas, 2011).

Švietimo programa – iš anksto apibrėžtos formaliojo arba neformaliojo švietimo veiklos, kuria siekiama numatyto rezultato, aprašymas (LR švietimo įstatymas, 2011).

Ugdytinis – vaikas arba jaunuolis nuo 0 metų iki 19 metų, besiuogdantis pagal neformaliojo ugdymo programą (LR švietimo įstatymas, 2011).

Švietimas – ugdymas ir išsilavinimo teikimas, savišvieta; taip pat mokinių, jų tėvų (globėjų, rūpintojų), švietimo įstaigų, mokytojų ir kitų švietimo teikėjų, švietimo pagalbos specialistų veiklų visuma (LR švietimo įstatymas, 2011).

Pasirenkamasis ugdymas – formalųjį švietimą papildantis ugdymas neformalusis vaikų ugdymas. (LR švietimo įstatymas, 2011).

IVADAS

Aktualumas ir problema. Esminė švietimo reformos kryptis orientuota į žmogaus prigimties galių atskleidimą, dorą, laisvo atsakingo žmogaus ugdymą. Įgyvendinant šį socialinį užsakymą, didelis vaidmuo tenka bendrojo ugdymo mokykloje tinkamai organizuoti neformaliajai veiklai, visai mokyklos socialinei ir kultūriniai aplinkai, kuri atvira ugdytinių bei mokyklos poreikiams. Papildomo ugdymo sąvoka pedagogikoje aiškinama kaip įvairiapusės asmenybės, kuri gebėtų pasirinkti tikrąsias vertybes, būtų ateities visuomenės kūrėjas, ugdymas (Juodaitytė, 2001).

Neformalioji veikla ir jos reikšmė yra nustumiami į antrą planą, jai paliekamas tik laisvalaikio praleidimo vaidmuo, neatsižvelgiant į visas galimybes, kurias ji gali suteikti vaiko ugdymuisi, jo asmenybės formavimuisi ir net pačiam vaiko požiūriui į mokyklą kitimui bei mokyklos tapimui artimesne moksleiviams, susijusia ne tik su pamokomis, bet ir su maloniu ir prasmingu laisvalaikio praleidimu. Daugelyje mokyklų mažai dėmesio skiriama neformaliai veiklai. Ypatingai kelia nerimą didėjantis nusikalstamumas (Dzenuškaitė, 1991).

Vaiko laisvalaikis – tai laisvas laikas, kurio metu jis gali skirti savo intelektualines ir dvasines jėgas laisvai pasirenkamai veiklai, kuri padėtų atstatyti ir ugdyti jo jėgas (Kvieskienė, 1996; Šukys, 2001). Gebėjimas naudingai ir savarankiškai leisti laisvalaikį savaime neatsiranda. Tai didelio darbo rezultatas. Sėkmingiausiai to galima siekti neformaliajame švietime. Jis padeda mokiniams praktiškai taikyti įgytas žinias, gerina mokymąsi, skatina smalsumą, papildo mokymą nauju turiniu, formomis ir metodais. Be abejonės, didelę įtaką daro ir pati mokykla (Ramaneckienė, 1998; Ratkus, 2000).

Šiuo metu labai populiarus neformalaus ugdymosi veikla – sporto būrelis, kaip papildomos edukacijos priemonė, kuri padeda stiprinti ir lavinti ne tik per pamokas įgytas žinias, bet svarbu tai, kad padeda formuoti sveiką, produktyvų pilietį, turintį vertybių ir tikslų sistemą. Fizinis aktyvumas - viena iš sveikos gyvensenos ugdymo sudėtinių dalių. Optimalus vaikų fizinio aktyvumo užtikrinimas yra ne vien kūno kultūros mokytojų pareiga. Labai svarbu pagerinti visų mokyklos bendruomenės narių: administratorių, pedagogų, tėvų, moksleivių, informuotumą, keisti nuostatas ir elgesį sveikatai palankia linkme. Gali padėti mokytojų, socialinių darbuotojų, medikų neformalus bendradarbiavimas populiarinant fiziškai aktyvią veiklą (Juškelienė, 2003).

Neatkreiptas dėmesys į regioniško specifiką, ypač teritorinės (kaimo) bendruomenės lygiu, kuri yra „civilizuotos veiklos, nesvarbu kokia ji būtų: komercinė, politinė ar dvasinė – pagrindas“ (Shuman, 1998). Vykstanti švietimo reforma dėl tinklo pertvarkos ypač palietė kaimo

vaikus, lėmė jų socialinio mobilumo slenksčius, nes neįvyko atitinkamų pokyčių socialinėje politikoje ir neatsirado specializuotų socialinių ir švietimo programų šios teritorinės grupės vaikams, kuri ypač paveiki socialinei atskirčiai. Įvairių tyrimų pagrindu galima teigti, kad kaimo vaikai tapatinasi su gyvenamąja teritorija.

Lietuvoje egzistuoja nemažai neformaliojo ugdymo įstaigų, tačiau tai neužtikrina kokybiško vaiko ugdymo proceso. *Dabartinėje švietimo sistemoje reikalinga kreipti didesnę dėmesį dėl problemų, susijusių su neformaliojo ugdymo prieinamumu, finansavimo ir svarbos supratimu. Tačiau dažnai pamirštami mokiniai gyvenantys kaime, nepakankamas dėmesys skiriamas neformaliojo ugdymo/si kokybei.*

Tyrimo objektas – kaime gyvenančių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo/si kokybė.

Tyrimo hipotezė – kaimo bendrojo ugdymo mokyklų mokinių požiūriu fizinio ugdymo/si kokybė visumoje yra vertinama teigiamai; švietimo ekspertų nuomone kaimo mokinių neformalusis fizinis ugdymas(is) ne pilnai tenkina ugdytinių pažinimo ir saviraiškos poreikius.

Tyrimo tikslas – ištirti kaime gyvenančių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo/si kokybę, vertinant šį reiškinį mokinių ir ekspertų požiūriu, išskirti esmines problemas ir numatyti tobulinimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai :

1. Išanalizuoti ir apibendrinti mokinių neformaliojo fizinio ugdymo /si teorinius aspektus.
2. Ištirti kaime gyvenančių mokinių nuomonių raišką, vertinant neformaliojo fizinio ugdymo/si kokybę.
3. Ištirti švietimo ekspertų nuomonių raišką, vertinant kaime gyvenančių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo/si kokybę.
4. Pateikti rekomendacijas kaime gyvenančių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo/si kokybės efektyvinimui.

Tyrimo metodologija.

Tyrimas grindžiamas:

1. *Humanistinės pedagogikos ir psichologijos teorijomis* (Rogers, 1983; Maslow, 2006), kuriose humanistinė pedagogika esminį dėmesį skiria į asmenį orientuoto ugdymo svarbą (išsamesnis šių teorijų aprašymas pateikiamas 2 skyriuje).

2. *Konstruktivizmo teorija* (Weinberger, 2004; Martišauskienė, 2008; Pollard, 2006;), teigiančia, kad mokymasis yra asmenine patirtimi grindžiamas žinių ir žinojimo kūrimu (ne tik žinių įgijimu) procesas (išsamesnis šios teorijos aprašymas pateikiamas 2 skyriuje).
3. *Pragmatizmo teorijos* esminė nuostata, išreiškiama tuo, kad žmogaus formavimuisi labai svarbus patyrimas. Pragmatizmo šalininkai teigia, kad ugdymo tikslas yra mokyti vaikus gyventi, t.y. padėti įgyti mokymosi patirties, sudaryti sąlygas tinkamam charakteriui ugdytis, parodyti gyvenimo galimybes (Craig, 2007)

Tyrimo metodai:

1. *Teoriniai*: mokslinės literatūros apžvalga ir apibendrinimas.
2. *Empiriniai*:
 - 2.1. Kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa.
 - 2.2. Kokybinio tyrimo metodas – struktūruotas interviu.
 - 2.3. Statistinė tyrimo duomenų analizė

Tyrimo imtis: tyrime dalyvavo 100 kaime gyvenančių mokinių ir 5 ekspertai, dirbantys neformaliojo ugdymo įstaigose.

Tyrimo etapai.

Pirmajame etape (2013 m.) buvo analizuojama filosofinė, psichologinė ir pedagoginė literatūra, įvairių mokslininkų tyrimo rezultatai, peržiūrimos interneto duomenų bazės. Mokslinės literatūros studijos ir analizė leido suformuluoti tyrimo problemą, objektą, hipotezę, tikslus ir uždavinius.

Antrajame etape (2013 m. kovo-rugsėjo mėn.) buvo sukonstruotas kiekybinio ir kokybinio tyrimo instrumentas, atliktas žvalgomasis tyrimas, kurio metu patikrintas tyrimo metodų patikimumas, tinkamumas ir klausimų suprantamumas mokiniams.

Trečiajame etape (2013 m. lapkričio-gruodžio mėn.) buvo atliktas konstatuojamasis tyrimas, kurio tikslas – ištirti kaime gyvenančių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo (si) kokybę, vertinant šį reiškinį mokinių ir ekspertų požiūriu.

Ketvirtajame etape (2013-2014 m.) buvo atlikta tyrimo duomenų statistinė analizė, jų interpretavimas ir gautų rezultatų lyginimas su kitų autorių duomenimis. Šio tyrimo rezultatai leido patikrinti hipotezę ir suformuluoti išvadas, parengti baigiamojo darbo ataskaitą.

Darbo naujumas, teorinis bei praktinis reikšmingumas

1. Darbo naujumą apsprendžia kaime gyvenančių mokinių nuomonių raiškos, vertinant neformaliojo fizinio ugdymo(si) kokybę šiuolaikinės visuomenės kaitos kontekste, tyrimo rezultatai, gautos išvados.
2. Tyrimas suteikia naujų mokslinių žinių apie kaimo teritorijų mokinių orientacijas ir lūkesčius, požiūrį į fizinį aktyvumą, sportą. Šio tyrimo rezultatai ir išvados papildo kitų autorių mokinių neformaliojo fizinio ugdymo/si tyrimų rezultatus.
3. Moksliniu požiūriu aktualu tai, kad šiame darbe tyrimas grindžiamas *trianguliacija*, apjungiančia kiekybinį ir kokybinį tyrimo metodus (Morse, 1999).
4. Praktiniu požiūriu šis tyrimas svarbus tuo, jog yra orientuotas į kaime gyvenančių mokinių fizinio aktyvumo skatinimą, šį procesą siejant su strateginiais LR neformaliojo vaikų švietimo uždaviniais ir nuostatomis.

Darbo struktūra: teorinė darbo dalis; tyrimo organizavimas ir metodika; tyrimo rezultatų aptarimas, įvadas, išvados, diskusija rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Tyrimo rezultatai iliustruoti 16 paveikslų ir 7 lentelėse.

1. KAIMO VAIKŲ NEFORMALIOJO FIZINIO UGDYMO/SI KOKYBĖS TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS

1.1. Ugdymas ir jo kokybė

Ugdymas - dvipusis procesas, todėl auklėja ir pats bendravimas, mokytojo ir mokinio sąveika mokymo procese. Šiais santykiais siekiama pedagoginių tikslų, teigiamų kontaktų plėtotės, kuo daugiau pasitikėjimo vienas kitu. Todėl mokytojui, norint kuo geriau panaudoti ugdymo galimybes auklėjimui, būtina atsisakyti bet kokio diktato, autoritariškumo, prievartos. Humaniškumas - vienas iš Lietuvos švietimo principų, kuris reikalauja, kad kiekvieną žmogų vertintų kaip pagrindinę vertybę, santykiai remtųsi lygybe ir teisingumu (Rajeckas, 1997).

Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) numatyta visose ugdymo institucijose siekti šių ugdymo tikslų:

1. Padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą;
2. Ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti;
3. Ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasiryžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti;
4. Brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimonę;
5. Ugdyti žmogų demokratijai;
6. Ugdyti Lietuvos pilietį.

Ugdymo raida ir kokybės kaita vyko žmogui sąmonėjant per visą ilgą žmonijos istorijos procesą. Ugdymo kokybė dažnai suprantama kaip ugdymo tikslų pasiekimo laipsnis. Kokybės sąvoka kinta ir priklauso nuo aplinkybių. Bendrojo ugdymo kokybei svarbus ir švietimo įstaigų darbingumas, ir visų rūšių švietimo vartotojų poreikių tenkinimas (Gudynas, 2008).

Pats žodis *kokybė* yra subjektyvus ir apibrėžiamas labai skirtingai. Dažniausiai kokybė suvokiama kaip atitikimas poreikiams ir nuolatinis tobulėjimas ar plėtra. Augant konkurencijai, kyla aukštos mokymo bei ugdymo kokybės poreikis, o tai skatina institucijas analizuoti savo veiklą.

Kokybė taikoma:

1. Institucijų veiklai įvertinti ir palyginti;
2. Žinių kokybei garantuoti;
3. Švietimo paslaugų klientų poreikiams tenkinti;

4. Kvalifikuotam ir atitinkančiam darbo rinkos poreikius, specialistui parengti (Fidler, 2006).

Mokinių neformalaus ugdymo/si kokybė priklauso ne tiek nuo grupinių pedagogų pastangų, kiek nuo individualaus kiekvieno pedagogo meistriškumo. Švietimo įstaiga teikia paslaugas tam tikriems vartotojams, todėl jos konkuruoja tarpusavyje. Mokyklos turi būti savarankiškos, jaustis atsakingos savo klientams. Ugdymo įstaiga yra organizacija, kurios darbo kokybė ir sėkmė priklauso nuo tinkamo vadovavimo ir formuojamos vidinės kultūros. Kiekviena paslaugas teikianti įstaiga yra unikali, todėl tobulinimosi kelias irgi būtų skirtingas (Vanagas, Paulavičiūtė, 1998).

Tiek formalaus, tiek neformalaus ugdymo įstaigų vadovai turi organizuoti darbą taip, kad ugdytinis sugebėtų orientuotis šiuolaikiniame pasaulyje, pritaikyti savo žinias ir įgūdžius tolimesniame gyvenime. Būtina darbuotojams suteikti atsakomybę už kokybę. Pedagogai turi jaustis atsakinkai už savo darbą, sugebėti pasiūlyti savo iškilusių problemų supratimą, o ne vien vykdyti vadovybės nurodymus (Fidler, 2006).

Veiklos pakeitimo ir bendravimo metodai veikloje, vykstančioje popamokiniu laiku, užima pagrindinį vaidmenį socialinės - edukacinės veiklos vadyboje. Tokią veiklą vykdančius vadovus reiktų orientuoti į tikslingą naujų veiklos ir bendravimo būdų taikymą, kur reikalinga kruopšti vaikų interesų, esamų materialinio ir ugdymo potencialo apskaita, siekiant veiklos kokybės.

Neformaliojo ugdymo paslaugų kokybės problema švietimo vadybos moksle ir ugdymo praktikoje dažnai aptariama ir yra gana reikšminga praktiškai konstruojant ugdymo turinį. Švietimo ugdymo įstaigos proceso kokybės vertinimas - daugialypis ir nenutrūkstamas procesas, kuris reikalauja asmeninio bei profesinio švietimo paslaugų teikėjų tobulėjimo. Dalį savo laiko vaikai praleidžia mokyklose ir neformaliojo ugdymo įstaigose, ar mokykloje po pamokų vykstančiuose būreliuose. Vaikas dar nesugeba pasirinkti kas jam yra geriau, todėl reikia atkreipti dėmesį įvairių ugdymo paslaugų teikimui, jų plėtrai, prieinamumui ir kokybei.

Vadybos požiūriu ugdymas aiškinamas dviem aspektais:

1. **Individualiu** (ugdytojas - ugdomasis);
2. **Instituciniu** (švietimo sistema - visuomeninės institucijos - ugdomasis).

Individualaus ugdymo paskirtis V.Jakavičiaus (1998) teigimu yra skatinti mokytis ir tobulėti kaip asmenybei. Institucinio ugdymo paskirtis - sudaryti sąlygas individui mokytis visą gyvenimą, kad pritaaptų prie nuolat kintančio visuomeninio gyvenimo, įsisavintų naujas žinias ir technologijas.

1.2 Neformaliojo ugdymo samprata, tikslai, struktūra

Iki šiol neformalus ugdymas buvo tapatinamas su laisvalaikiu, papildomu ugdymu. Neformalusis ugdymas – sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai formaliojo švietimo. Šis ugdymas – tikslingas ir tęstinis, skirtas įvairaus amžiaus vaikų prigimtiniams galioms, įvairiems gebėjimams, polinkiams atskleisti, saviraiškos poreikiams, pažintiniams interesams tenkinti, kūrybiškumui plėtoti, kultūrinėms vertybėms puoselėti, sveikatingai praleisti laisvalaikį, socializuotis, nusikalstamumo prevencijai ugdymo institucijose stiprinti (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2011).

Neformalus ugdymas, kaip sveikatinimo baras, yra ypatingai svarbus vaiko, paauglio ir jaunuolio raidoje, nes jame formuojasi požiūris į save ir į aplinką, įpročiai (Miliūnienė, Mockevičienė, Bakanovienė, 2009). Kaip teigia L. Jovaiša (2001), ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, gėrybėmis brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, kultūrą ir dvasią.

Ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka ir žmonijos kultūros vertybėmis. Socialiniame darbe, ugdymas – veiksmas, nukreiptas kito asmens, grupės, bendruomenės socialiniam vystymui (Kučinskas, Kučinskienė, 2000).

Neformalus sveikatos ugdymas yra svarbus įprasminant teigiamas nuostatas į jos vertybes. Šių vertybių holistinė samprata apima labai daug gyvenimo sferų. Tai ne tik fizinė, psichinė, emocinė, dvasinė ir socialinė sveikata, bet ir priemonių bei būdų kompleksas ją išsaugoti ir stiprinti. Neformalusis ugdymas apibūdinamas kaip: organizuotas ir į tikslą orientuotas procesas, mokymasis iš patirties, patirtimi, savanoriškas dalyvavimas, orientuotas į kiekvieną ir į grupes, gebėjimas prisitaikyti, prieinamas visiems. Neformaliojo ugdymo elementai: organizacija – misija, finansiniai ištekliai ir informacija, programa – turinys ir metodai, lanksti aplinka – prieinama visiems ir pasirengusi keistis (Zaleskienė, 1994).

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2011) nurodyti šie neformalaus ugdymo(si) metodiniai principai :

1. *Specifinės aplinkos*. Neformalus ugdymas vyksta specifinėje aplinkoje. Tai aplinkai turi būti būdingas tam tikras atskirumas, kad būtų galima pakankamai saugiai eksperimentuoti be didesnės rizikos pakenkti sau ar aplinkiniams. Kartu tai turi būti aplinka, kurioje asmenys galėtų imtis pilnos atsakomybės už savo veiksmus, ir net nesėkmė ar neteisingas sprendimas neturėtų neigiamų pasekmių, darančių įtaką asmens gyvenimui. Tai yra, asmenys turėtų turėti

galimybę išbandyti save. Savęs išbandymas leidžia daugiau sukaupti autentiškos patirties, kuri ypatingai reikalinga.

2. *Aktyvaus dalyvavimo ugdymo procese.* Neformaliojo ugdymo procese dalyvaujantys mokiniai rezultatų pasiekia savo aktyvumo dėka.
3. *Visumos.* Šis principas reiškia visuminį požiūrį į asmenį, ugdymo tikslus ir darbo metodus. Ugdymo metu įgytą patirtį ir žinias siekiam susieti su kasdienybe ar tikrove.
4. *Atviro ir neformalaus bendravimo.* Tai neformalus ugdymas, kai yra sudaroma saugi erdve, kurioje mokinys gali jaustis savimi, dalintis patirtimi, nebijant atverti savo silpnąsias puses, suklysti.
5. *Nekonkurencinės aplinkos kūrimo.* Neformaliajame ugdyme reikia sukurti tokią erdvę, kurioje mokiniai nebus lyginami vieni su kitais, o bus sudarytos sąlygos patiems vertinti savo asmeninius pasiekimus.
6. *Į grupės procesą orientuotas ugdymo (si) principas.* Grupės dėka suintensyvėja individualus ugdymas(is), kurį būtina išnaudoti.

Kaip teigia I. Zaleskienė (1994), neformalus ugdymas turi funkcionuoti taip, kad mokiniui būtų sudarytos galimybės : papildyti, plėtoti, gilinti žinias, įgytas formalios veiklos (pamokos) metu, ruoštis aktyviai ekonominei veiklai, profesinei karjerai, per meninę, sportinę, techninę ir kitokią veiklą realizuoti saviraiškos poreikį, ugdytis kaip socialiniam objektui : laisvai, nevaržomai bendrauti su savo bendraamžiais, jaunesniais ar vyresniais už save, įvairių tautybių, įsitikinimų ir polinkių žmonėmis, ugdytis pilietiškumą, brandinant tautinę bei kultūrinę savimonę. Organizuojant vaikų neformalųjį ugdymą, reikia nepamiršti kiekvieno vaiko individualių savybių, tokių kaip : gebėjimai, įgūdžiai, poreikiai, interesai, gabumai ir kt.

Neformalaus ugdymo forma svarbi gabių vaikų talentams puoselėti. Kaip teigia M. Barkauskaitė (2004), iki 2002m. neformalusis vaikų ugdymas nebuvo aiškiai apibrėžtas. Dažniausiai jis buvo įvardijamas kaip viena iš naujai atsiradusių darbo su jaunimu sričių. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63-2853) priimtame 2003 metais, iki tol buvusi „papildomojo ugdymo“ sąvoka papildyta ir apibrėžta kaip neformalusis vaikų švietimas. Neformalaus ugdymo paslaugą Lietuvoje teikia specialios, iš savivaldybių biudžeto finansuojamos, neformaliojo ugdymo įstaigos ir bendrojo lavinimo mokyklos. Lėšos gaunamos iš Švietimo ir mokslo ministerijos.

Neformalaus ugdymo tikslas – per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, gebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

1.3. Pasirenkamasis vaikų ugdymas

Nuo 2011 metų keičiasi neformalaus ugdymo terminai, įvedant pasirenkamojo vaikų ugdymo sąvoką (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012)

Pasirenkamojo vaikų ugdymo paskirtis – tenkinti pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių vaikų ir jaunimo iki 19 metų (specialiųjų poreikių iki 21 metų) pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Pasirenkamojo vaikų ugdymo uždaviniai:

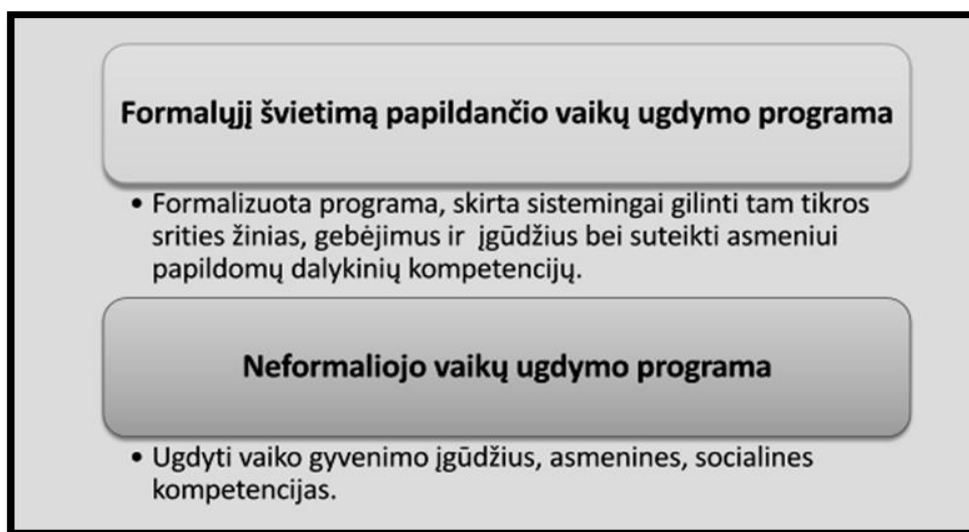
1. Ugdyti ir plėtoti vaikų kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą.
2. Ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrų, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę.
3. Lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje.
4. Spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai ir ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių) ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos, integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas.
5. Padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas.
6. Gilinti tam tikros srities žinias, gebėjimus ir įgūdžius, suteikti asmeniui papildomų dalykinių kompetencijų.

Pasirenkamąjį vaikų ugdymą siūloma skirstyti į:

1. Formalųjį švietimą papildantį ugdymą, kurio paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiskai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius bei suteikti asmeniui papildomų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų. Formalųjį švietimą papildančio ugdymo programos gali vykdyti muzikos, dailės, menų, sporto ir kitos mokyklos;
2. Neformalųjį vaikų ugdymą, kurio paskirtis – ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenines, socialines ir kitas bendrąsias kompetencijas. Neformaliojo vaikų ugdymo programos gali vykdyti neformaliojo vaikų švietimo mokyklos ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai.

Sąvokos „pasirenkamasis vaikų ugdymas“ įvedimas ir programų skirstymas į 2 grupes atskleis programų specifiką, bus išskirti esminiai programų rengimo, vykdymo ir kokybės užtikrinimo svertai, padidinta programų įvairovė, vaikų galimybė pasirinkti ir dalyvauti pasirenkamojo vaikų ugdymo veiklose. Institucijų vykdomų programų įvairovė leis sumažinti pasirenkamojo vaikų ugdymo išlaidas ir taip sudarys sąlygas pasirenkamojo vaikų ugdymo

programose dalyvauti didesiam skaičiui vaikų. Pasirenkamojo ugdymo programos pavaizduotos 1 paveiksle.

1 pav. Pasirenkamojo ugdymo vaikų programos (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2011)

Pasirenkamojo ugdymo organizavimas pavaizduotas 2 paveiksle.

2 pav. Pasirenkamojo vaikų ugdymo organizavimas (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2011)

Pasirenkamajame ugdyme yra keletas naujų principų, kurie papildoma neformaliojo švietimo principus:

1. *Patirties*: ugdymas grindžiamas patyrimu ir jo refleksija.

2. *Ugdymosi grupėje*: mokomasi spręsti tarpasmeninius santykius, priimti bendrus sprendimus, dalytis darbais ir atsakomybėmis.
3. *Pozityvumo*: ugdymosi procese kuriamos teigiamos emocijos, sudaromos sąlygos gerai vaiko savijautai.

1.4. Neformaliojo mokinių ugdymo nuostatos LR švietimo dokumentuose

Lietuvos švietimo sistema apima:

- 1) *formalųjį švietimą* (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas);
- 2) *neformalųjį švietimą* (ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą) ir suaugusiųjų švietimą);
- 3) *savišvietą*;
- 4) *švietimo pagalbą* (profesinį orientavimą, švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje, konsultacinę, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir kitą pagalbą).

Neformalusis vaikų švietimas

1. Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais; formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomas dalykines kompetencijas.

2. Neformaliojo vaikų švietimo programos vykdo neformaliojo vaikų švietimo ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai. Neformaliajam vaikų švietimui priskiriamas taip pat ir formalųjį švietimą papildantis ugdymas, kurį vykdo muzikos, dailės, kitos menų ir sporto mokyklos. Bendruosius iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijus nustato švietimo ir mokslo ministras.

3. Neformaliojo vaikų švietimo ir formaliojo švietimo programos vykdančios mokyklos yra priskiriamos atitinkamos grupės ir (ar) tipo formaliojo švietimo mokykloms. Muzikos, dailės, meno, sporto kryptių aukštojo išsilavinimo siekiantys asmenys, jeigu tai nustatyta aukštosios mokyklos priėmimo tvarkos apraše, kartu su viduriniu išsilavinimu turi būti baigę švietimo ir mokslo ministro patvirtintą atitinkamą neformaliojo švietimo programą.

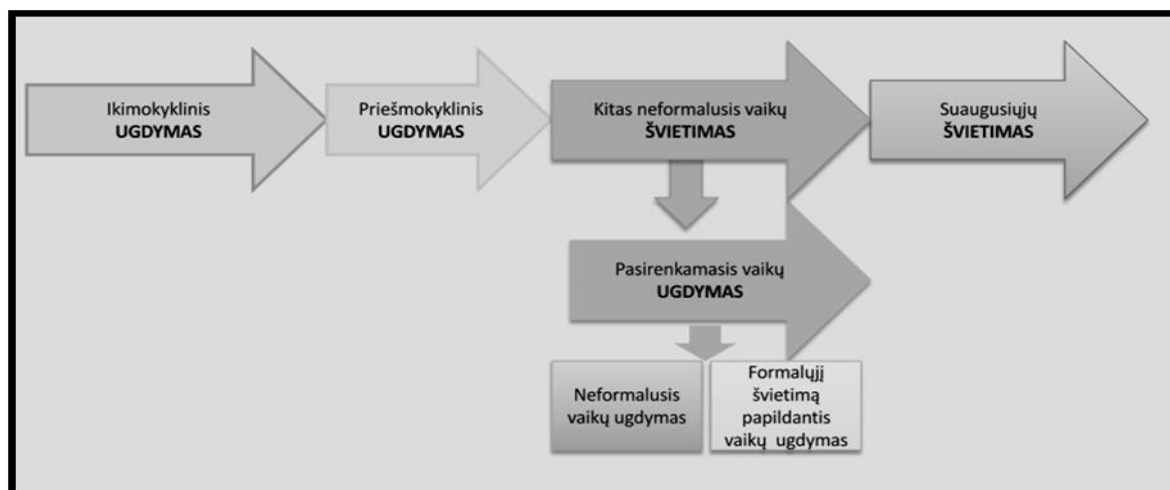
4. Neformaliojo vaikų švietimo programos mokinių atostogų metu vykdomos valstybinės ir savivaldybės mokyklos – biudžetinės ir viešosios įstaigos – savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos (dalyvių susirinkimo), kitų mokyklų – savininko (dalyvių susirinkimo) ar švietimo teikėjo nustatyta tvarka.

5. Neformaliojo vaikų švietimo programa gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos (išskyrus studijų programas) dalis švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka arba kaip studijų programos dalis– aukštosios mokyklos nustatyta tvarka (Lietuvos respublikos švietimo įstatymas, 2011)

Neformalus vaikų švietimas – kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetenciją, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos. Neformaliojo vaikų švietimo uždaviniai : ugdyti ir plėtoti vaikų kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą, ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrų, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę, lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis kritiškoje visuomenėje, spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai – ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos, integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas, padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2011).

Švietimo ir mokslo ministerija, bendradarbiaudama su kitomis vaikų ir jaunimo politiką įgyvendinančiomis organizacijomis, nustato valstybinę neformaliojo vaikų švietimo politiką (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005). Šio švietimo tikslas – per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, gebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai joje veikti, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius (Kvieskienė, 2000).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimuose (2011metai,15 straipsnis) taikoma kita neformalusis vaikų švietimo samprata (3pav).

3 pav. **Neformaliojo švietimo samprata po 2011 metų Švietimo įstatymo kaitos**

Neformaliajame vaikų švietime laikomasi šių principų :

1. *aktualumo principo* – neformaliojo švietimo siūlomų veiklų pasiūla, skirta socialinėms, kultūrinėms, asmeninėms, edukacinėms, profesinėms ir kitoms kompetencijoms ugdyti;
2. *demokratiškumo* – mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendroj ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius.
3. *prieinamumo* – sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą. Siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį, nepriklausomai nuo socialinės padėties;
4. *individualizavimo* – ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją, atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus;
5. *savanoriškumo* – vaikai laisvai renkasi švietimo tiekėją, tinkamiausias veiklas kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami.

Neformaliojo švietimo būdu ugdomos šios kompetencijos :

1. *asmeninės* – savęs pažinimas, savistaba, pasitikėjimas savimi, savęs vertinimas, savianalizė, saviraiška, sveika gyvensena, atsakomybė už savo veiksmus;
2. *edukacinės* (mokymosi) – savarankiškas mokymas bei informacijos valdymas, mokymasis visą gyvenimą, informacijos gavimas, jos analizavimas bei panaudojimas, mąstymo lankstumas (loginis, kritinis – probleminis, kūrybinis);
3. *socialinės* – bendravimas ir bendradarbiavimas, darbas komandoje, demokratiškos struktūrų ir procedūrų išmanymas, sprendimų priėmimas, konfliktų sprendimas, lygių galimybių įsisąmoninimas, ekologinė savimonė;

4. *profesinės* – specifinių sričių žinios, gebėjimai, įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į veiklos kokybę.

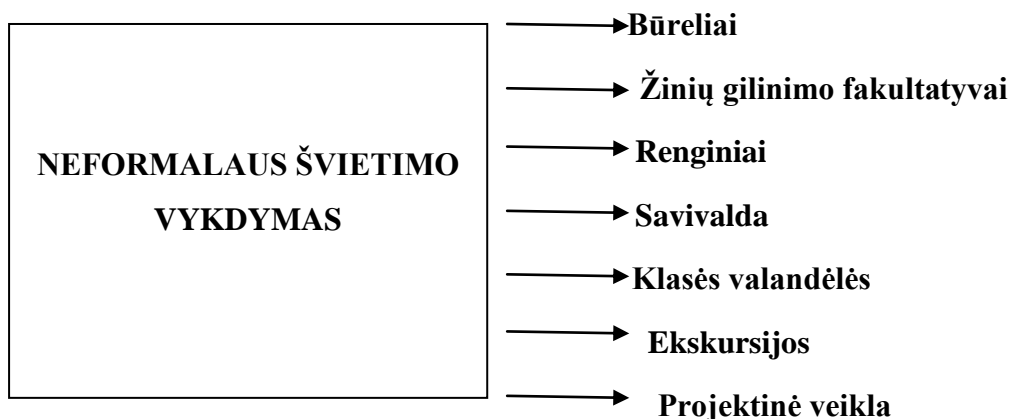
Neformalusis vaikų švietimas su formaliuoju švietimu ir savišvieta siejamas ugdymo perimamumo, mokslinio, informacinio, materialinio aprūpinimo, teisinio reguliavimo bei valdymo ryšiais.

Europos Tarybos 2000 m. kovo mėn. patvirtinta Lisabonos strategija. Lisabonos viršūnių susitikime buvo identifikuoti pagrindiniai įgūdžiai, reikalingi asmeniui dalyvaujant visuomeniniame gyvenime ir valstybei, formuojant žinių visuomenę ir tai yra: informacinių technologijų valdymas, užsienio kalbos, technologinė kultūra, verslumas ir socialiniai įgūdžiai tokie kaip pasitikėjimas savimi, atsakomybės prisiėmimas ir t.t. Europos Tarybos parlamentinės Asamblėjos (2000 m. sausio 24 d.) rekomendacijose pažymėta, kad formaliojo švietimo sistema viena pati nėra pajėgi atliepti nuolat besikeičiančių technologinių, socialinių ir ekonominių pokyčių, vykstančių šiuolaikinėje Europoje, todėl yra būtina naudotis neformaliojo ugdymo patirtimi ir praktika; Europos tarybos 2000 metų parlamentinė asamblėja patvirtino rekomendacijas, kad yra būtina pripažinti neformalųjį ugdymą kaip partnerį de facto mokymosi visą gyvenimą procese. Europos Komisija 2000 m. spalio 30 d. paskelbė “Mokymosi visą gyvenimą memorandumą”. Europos Tarybos 2003 m. lapkričio 25d. rezoliucija (OL C 295, 2003 12 05). Šioje rezoliucijoje teigiama, kad neformaliojo ugdymo būdu įgyta patirtis yra didelis indėlis asmens tobulėjimui ir valstybės narių pilietiškumo skatinimui ((Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija,2005).

Neformaliojo vaikų švietimo teikėjų programoms finansuoti iš valstybės ir savivaldybių biudžetų palaipsniui imamas taikyti mokymo lėšų skyrimo vienam vaikui principas. Formuojamas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis, kuris vaikams suteikia lygias galimybes pasirinkti ugdymo įstaigą, programą, o neformaliojo švietimo teikėjams – gauti lėšų neformaliajam vaikų švietimui. Neformalusis vaikų švietimas priklausomai nuo programos apimties, trukmės, paslaugų kokybės ir pan. gali būti dalinai mokamas steigėjo nustatyta tvarka. Parama neformaliojo švietimo teikėjui teikiama teisės aktų nustatyta tvarka.

Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai. Neformaliai mokantis asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka arba aukštųjų mokyklų nusistatyta tvarka. Vaikų muzikos, dailės, meno, sporto ar kitoje mokykloje išeita ilgalaikio meninio ugdymo programa gali būti pripažįstama kaip profesinio mokymo modulis.

Neformalaus švietimo formos atsispindi 4 paveiksle.

4 pav. **Neformaliojo švietimo organizavimo formos** (sudaryta, remiantis Lietuvos respublikos švietimo ministerijos 2008-2009m. bendraisiais ugdymo planais)

Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarime 1996 04 25 Nr. 33 rašoma, kad "papildomasis ugdymas suprantamas kaip permanentinis (nuolatinis, nenutrūkstamas, tolydus), skirtas vaiko socializacijai, kūrybiškumui bei įvairiapusių gebėjimų, laisvalaikio, kultūros plėtotei, rekreacijai. Turi padėti mokiniui maksimaliai išskleisti individualias kūrybos galias ir sugebėjimus, patenkinti jo prigimties reikmes, saviraiškos, meilės ir pagarbos, prasmės, kūrybos, tvarkos ir darnos poreikius". Apibendrintai galima pateikti tokias neformalaus ugdymo kryptis, taip pat paliekant erdvės iniciatyvoms jas plėsti, papildyti, apimant naujus veiklos aspektus.

**Neformaliojo vaikų švietimo mokyklų
ugdymo kryptys:**

Eil. Nr.	Kodas	Pavadinimas lietuvių kalba	Pavadinimas anglų kalba	Aprašymas
1	1	Muzika	Music	Muzikinio ugdymo kryptis
2	2	Dailė	Art	Dailės ugdymo kryptis
3	3	Choreografija, šokis	Choreography, dance	Choreografinio, šokio ugdymo kryptis
4	4	Teatras, drama	Theatre, drama	Teatrinio, dramos ugdymo kryptis

5	5	Sportas	Sport	Sportinio ugdymo kryptis
6	6	Techninė kūryba	Technical creativity	Techninės kūrybos ugdymo kryptis
7	7	Turizmas ir kraštotyra	Tourism, regional studies	Turizmo, kraštotyrybinio ugdymo kryptis
8	8	Gamta, ekologija	Ecological, environmental education	Gamtos pažinimo, ekologinio ugdymo kryptis
9	9	Saugus eismas	Safe traffic	Saugaus eismo ugdymo kryptis
10	10	Informacinės technologijos	Information technology	Informacinių technologijų ugdymo kryptis
11	11	Technologijos	Technology	Taikomojo meno, amatų, dizaino, kt. technologijų ugdymo kryptis
12	12	Medijos	Media education	Fotografijos, vaizdinio, spaudos dizaino ir kt. ugdymo kryptis
13	13	Etnokultūra	Ethnocultural	Etnokultūrinio ugdymo kryptis
14	14	Kalbos	Languages	Kalbinio ugdymo \ kryptis
15	20	Kitos	Others	Kitos ugdymo kryptys

5pav. Neformaliojo vaikų švietimo mokyklų ugdymo krypčių klasifikatorius (LR švietimo įstatymas, 2011)

1.5. Fizinio aktyvumo reikšmė vaiko gyvenime

Hipokrato teigimu, žmonės, kurie nori būti sveiki, turi grūdinti savo organizmą. Jis skatino užsiiminėti fizine kultūra, nes be fizinio aktyvumo žmogus negali būti sveikas. Tad visais laikais buvo skiriamas dėmesys žmogaus sveikatai, jo fiziniam aktyvumui. „ Sveikame kūne, sveika

siela“, - pasakė kažkada labai seniai romėnų išminčius Juvenalis. Tam, kad kūnas būtų sveikas, reikia sveikai maitintis ir sportuoti.

Fizinis aktyvumas – tai kūno judesiai, kurių rezultatas yra didesnis nei ramybės lygmens energijos sunaudojimas (Jankauskienė, 2008). Alternatyviai gali būti vartojama sąvoka „sveikatą gerinantis fizinis aktyvumas“, kuri apibrėžiama kaip sveikatai nerizikinga ir sveikatą bei funkcinį pajėgumą gerinanti fizinio aktyvumo forma (Jankauskienė, 2008).

S. Šukys (2002) teigia, kad teoriškai iškeliamos teigiamos sportinės veiklos savybės anaip tol nėra absoliučios, o sportinė veikla gali ne tik ugdyti jaunimo savikontrolę, atsakingumą, savarankiškumą, taisyklių laikymąsi, bet ir sukelti priešingą elgesį, pasireiškianti agresija, pergalės siekimu bet kokiomis priemonėmis, taisyklių nesilaikymu. Vertindami sportinę veiklą, ypač jos ugdomąjį poveikį, gana dažnai susiduriame su problema : sporto ir kultūros sąsaja. Pati sportinė veikla gali tarnauti kaip harmoningos asmenybės formavimo veiksnys. Be to, su ugdymu, sportinė veikla gali būti siejama ir kitokiais būdais. Pavyzdžiui, mokyklose pripažįstami ir garbinami ne tik moksle, bet ir sportinėje veikloje daug pasiekę mokiniai.

Mokinių sveikatos ugdymas yra sveikatos stiprinimo pagrindas, skatinantis naudingų įpročių, vertybių ir elgesio formavimąsi. Seniai žinoma, kad sveikata 50% priklauso nuo individo, jo gyvenimo įpročių, todėl formuojant naujus įgūdžius, svarbu kryptingas sveikatos mokymas (Armonienė, 1998).

Nemažai autorių (Ivanovas, 1995; Adaškevičienė, 1996; ir kt.) teigia, kad bene didžiausią reikšmę vaikų fiziniam aktyvumui turi judrieji ir sportiniai žaidimai. Judrieji žaidimai vaikams yra pagrindinė, artimiausia ir gyvybiškai svarbi fizinės veiklos rūšis. Tokio pobūdžio žaidimai padeda vaikams geriau išreikšti save, savo fizines jėgas ir sugebėjimus, moko adekvačiai reaguoti į aplinkos pasikeitimus praturtina judėjimo patirtį pačiais įvairiausiais judesiais ir jų deriniais. E. Adaškevičienės (1996, 1999) teigimu, būtent judrieji žaidimai atveria vaikams neribotas galimybes kūrybiškai panaudoti jau turimus vieno ar kito judesio įgūdžius, sudaryti naujus judesių derinius ir atlikti juos įvairiose žaidimo situacijose, patiems kurti naujus veiksmus.

Kai kalbama apie mokinių sveikatą, pabrėžiamas aktyvios fizinės veiklos trūkumas. Nors vaikai ir jaunimas yra aktyvesni už suaugusiuosius, tačiau technikos amžius, jo pažanga, socialinė aplinka lemia mokinių fizinį aktyvumą ir nebūtinai teigiamą. Vis labiau skatinamas geras kompiuterinis raštingumas, užsienio kalbų mokėjimas, didinamas protinio darbo krūvis. Mažiau dėmesio skiriama mokinių sveikatai, sveikos gyvensenos ugdymui, fiziniam aktyvumui skatinti. Nors įvairiais amžiaus tarpsniais keliami skirtingi fizinio ugdymo tikslai, tačiau keletas

autorių tirdami fizinio aktyvumo raišką mokykloje, pripažįsta, kad vaikų fizinis aktyvumas mažėja. (Kardelis, Vainienė, 2008). Žmogaus fizinis aktyvumas yra susijęs su amžiumi, lytimi, medžiagų apykaita ir energijos išsekvojimu bei kitais veiksniais. Fizinis aktyvumas – tai skeleto bei raumenų sukeliama kūno judesiai, kuriems atlikti suvartojama kur kas daugiau energijos nei ramybės būsenoje. Žmogaus fizinis aktyvumas – tai kryptinga individo veikla, gerinanti fizines galias, kurios būtinos norint pasiekti ir išlaikyti gerą sveikatos ir išsivystymo lygį. K.Kardelio (1988) teigimu, fizinis aktyvumas yra susijęs su trimis sveikatos aspektais: fiziniu, psichiniu, socialiniu.

Kineziologai, kinezioterapeutai, fizinio lavinimo specialistai vieningai teigia, kad laiku skirta ir tinkamo sunkumo mankšta visada padeda, visų pirma – mažina galimybę susirgti tam tikra liga, ir antra – padeda įveikti ligą susirgus ar sulėtinti jos progresavimą. Gydyimas, rehabilitacija, ligų profilaktika ir sveikatos stiprinimas yra pagrindiniai medicinos uždaviniai. Fiziniai pratimai padeda spręsti šiuos uždavinius (Skurvydas, Stonkus, Volbelkienė, 2006).

V. Juškelienė (2007) teigia, kad fizinis aktyvumas – visuma aktyvių judesių, kuriuos per tam tikrą laiką ir tam tikru intensyvumu atlieka sąnariai ir raumenys. Judesiai reikalingi ne tik žmogaus praktiniams tikslams pasiekti, bet ir fiziniam pajėgumui, sveikatai stiprinti. Judėjimas stiprina ir treniruoja visas organizmo sistemas. Dėl fizinio aktyvumo stokos žmogaus dažnai serga lėtinėmis ligomis, mažėja darbingumas, gyvybingumas, per mažas fizinis aktyvumas neigiamai veikia centrinę nervų sistemą. Dėl per didelio fizinio aktyvumo gali sutrikti organizmo funkcijų darna ir pablogėti sveikata. Tinkamas fizinis aktyvumas didina organizmo fizinį pajėgumą. Fiziniai pratimai parenkami atsižvelgiant į vaikų fizinį parengtumą, išsivystymą, fiziologinius organizmo vystymosi ypatumus.

Fizinis lavinimas – fizinių gebėjimų tobulinimas. Jo uždaviniai : mokyti judėjimo įgūdžių, lavinti fizines ypatybes, suteikti žinių apie fizinius pratimus ir jų atlikimą. Fiziniai pratimai – sąmoningi, valingi žmogaus judesiai ir veiksmai, skirti fiziniam lavinimui ir gydymui. Tai svarbiausia fizinio tobulėjimo priemonė. Fizinis aktyvumas stimuliuoja augimo procesus, tobulina judėjimo ir atramos aparato funkcijas: sustiprėja augančio vaiko kaulai, lavėja išvermė, lankstumas bei kitos fizinės ypatybės (Boreham, Riddoch, 2001).

Kasdieniniai fiziniai pratimai ir sportinė veikla skatina organizmo kraujotaką (Folkneris, 1968), normalizuoja arterinį kraujo spaudimą (Gatneris 1968). Atlikus palyginamuosius sportininkų ir neaktyviai gyvenančių žmonių tyrimus, nustatyta, kad ramybės būsenoje sportininkų arterinis kraujo spaudimas žemesnis. Reguliariai sportuojant galima pagerinti organizmo veiklą. Kūno kultūra turi stiprinti organizmą ir sveikatą, skatinti augimą ir vystymąsi.

Aktyvios fizinės veiklos deficito problema aktuali visais amžiaus tarpsniais, tačiau bene aktualiausia ji, kai kalbama apie moksleivių sveikatą. Nors vaikai ir judresni už suaugusiuosius, dėl paplitusių pasyvaus laisvalaikio formų, jiems gresia hipokinezės pasekmės. Todėl ir šiandien aktualus prieš du šimtus metų gyvenusio prancūzų gydytojo S. Tiso teiginys : „Judėjimas gali pakeisti visus vaistus pasaulyje, bet jokie vaistai negali pakeisti judėjimo“.

Ilgametė pedagoginė patirtis ir mokslininkai parodė, kad fizinis aktyvumas yra naudingas visų žmonių – įvairių lyčių (vyrų, moterų, vaikų), įvairaus amžiaus ir sveikatos būklės, įskaitant ir neįgalius žmones – fizinei, socialinei ir psichinei sveikatai tausoti ir stiprinti. Pasaulio sveikatos organizacija taip pat pabrėžia teigiamą fizinio aktyvumo poveikį gerinant mitybos įpročius, mažinant tabako, alkoholio, narkotikų vartojimą, smurtą, didinant funkcinius gebėjimus, skatinant bendravimą ir socialinę integraciją.

R. Hopenienės ir R.A. Ligeikienės (2002) teigia, kad nagrinėjant paslaugų kokybę, pabrėžiama patikimumo koncepcija suvokiama kaip gebėjimas pateikti paslaugas patenkinančius vartotojų poreikius ne tik konkrečiu momentu, bet ir užtikrinant pastovų paslaugos kokybės lygį.

1.6. Neformalus ugdymas(is) kaip mokinių laisvalaikio efektyvinimo priemonė

Neformalusis ugdymas – neabejotinai reikšminga moksleivių užimtumo sritis, kuri suteikia galimybes atsiskleisti jų gabumas. Ši veikla taip pat neatsiejama moksleivio asmenybės ugdymo dalis, stiprinanti savarankiškumą, kūrybiškumą, iniciatyvumą, komunikabilumą. Kintant visuomenės vertybėms ir normoms, jauniems žmonėms sunku atsispirti pagundai pagal poreikius patenkinti neteisėtu keliu, paskutinius du dešimtmečius stiprėja įvairios deviacijos formos : daugėja nepilnamečių įvykdomų nusikaltimų, jaunimo tarpe didėja narkotikų, alkoholio ir rūkymo vartojimas, plinta savižudybės, mokyklos nelankymas ir kitos negerovės (Kvieskienė, Mockevičienė 2000; Leliūgienė 2002).

Pamokoje neįmanoma padaryti visko, kad būtų atskleisti mokinių gabumai. Tad mokinio gyvenime yra svarbi neformali veikla. Neformali veikla – tai neformalus ugdymas, kurio pagrindinis tikslas – pateikti vaiko poreikius bei interesus. Neformalioji veikla turėtų būti įdomi, turininga, be prievartos, savarankiška, naudinga, atitinkanti nuotaikas, svajones, teikti džiaugsmą, leidžianti pabendrauti su draugais ar mokytojais, plečianti akiratį (Dapkienė, 2002). Mokinių įtraukimas į jiems reikšmingą ir įdomią veiklą yra labai svarbi laisvalaikio poveikio asmenybės tapsmui sąlyga, nes žmogų ugdo tik ta veikla, kurios žmogus imasi labai atsakingai, nori ją tobulinti, jai skiria pastangas ir jėgas, su kuria sieja savo tikslus, tai toji veikla, kurioje žmogus tampa jos subjektu (Dzenuškaitė, 1991).

Taip pat ir neformalusis ugdymas pasižymi tikslingu poveikiu, bet nėra taip griežtai apibrėžiamas. S. Dapkienės (2002) teigimu tinkamas neformaliojo ir informального ugdymo organizavimas, įdomi veikla po pamokų, atitraukianti mokinius nuo tuščio, beprasmiško laiko leidimo, žalingų įpročių, nusikalstamumo; sudaro sąlygas per meninę, techninę, sportinę ar panašią veiklą realizuoti saviraiškos ir bendravimo poreikį, ugdyti tautinę ir kultūrinę savimonę, kelia mokyklos prestižą.

Neformaliosios veiklos uždaviniai:

1. Įtvirtinti ir gilinti žinias, mokėjimus, įgūdžius, įgytus mokymo procese, mokyti taikyti juos gyvenime;
2. Plėsti auklėtinių akiratį, ugdyti jų kūrybinius gebėjimus, rūpintis jų pažintinių interesų formavimu;
3. Ugdyti organizacinius gebėjimus, iniciatyvą, savarankiškumą;
4. Formuoti kultūringo elgesio įgūdžius bei įpročius, vystyti estetinį suvokimą,
5. Protingai ir turiningai organizuoti mokiniu poilsį (Dapkienė, 1993).

Vaiko laisvalaikis – tai laisvas laikas, kurio metu jis gali skirti savo intelektines ir dvasines jėgas laisvai pasirinkamai veiklai, kuri padėtų atstatyti ir ugdyti jo jėgas (Kvieskienė, 1996).

M. Lukšienės (1993) teigimu mokiniai bręsta, formuojasi jų vertybinės nuostatos, pasirenkami idealai, kurie turi lemiamą vaidmenį tolimesniam žmogaus gyvenimui, ypač akcentuojamas laisvalaikio kultūros vaidmuo.

1.7. Neformaliojo fizinio ugdymo (si) reikšmė mokinio fiziniam aktyvumui ir sveikatai

Remiantis Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartais, kūno kultūra – svarbi bendrosios asmens ir visuomenės kultūros dalis, glaudžiai susijusi su kitomis jos sritimis, ypač su sveikatos stiprinimu ir sportu. Ji padeda siekti fizinės, psichinės ir dvasinės asmens darnos, stiprina įvairaus amžiaus žmonių sveikatą. Kūno kultūra atveria galimybę patirti išlavinto, stipraus, sveiko organizmo, kūno judesių grožio keliamą džiaugsmą, kuria prielaidas asmens saviraiškai ir savirealizacijai. Apimdamą įvairias fizinio aktyvumo raiškos formas, kūno kultūra sudaro sąlygas asmeniui pažinti save ir ugdytis fizinę bei dvasinę ištvermę, reikalingą stresinėse, kritinėse situacijose, individualumą, tikėjimą sėkme siekiant fizinės ir dvasinės sveikatos.

Ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka ir žmonių kultūros vertybėmis. Socialiniame darbe, ugdymas – veiksmas, nukreiptas kito asmens, grupės, bendruomenės socialiniam vystymui (Kučinskas, Kučinskienė, 2000).

S. Šalkauskis (1928) teigia jog dvasinis auklėjimas bei lavinimas negali būti vykdomas be reikiamo fizinio lavinimo, o fizinis lavinimas negali būti vykdomas be atsižvelgimo į dvasinio auklėjimo bei lavinimo uždavinius.

Kūno kultūra – svarbi asmens ir visuomenės bendrosios kultūros dalis – žmogaus įgimto kūno branda, tobulinimas ir galių lygis, atitinkantis asmenybės raidos nuostatas, dvasinius poreikius, kultūros normas. Apima specialiosios kūno kultūros ir sporto, anatomijos, pedagogikos, edukologijos ir kitų mokslų žinias, sporto priemones, įrangą, pratybų, varžybų, buities ir asmens higieną, grūdinimąsi, sveiką gyvenseną, elgesį. Taip pat atveria galimybę patirti išlavinto, stipraus ir sveiko organizmo, kūno, jo judesių grožio keliamą džiaugsmą, kuria asmens saviraiškos prielaidas, fizinės ir dvasinės raidos vyksmas ir rezultatas (Sporto terminų žodynas, 2002). Kūno kultūros pamokos sudaro sąlygas ugdytis dorą, sąžiningo rungtyniavimo bei varžymosi, savitvartos, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. Sykiu sergstima, kad pamokos neslopintų asmens individualumo ir jo raiškos, bet sąmoningai stiprinant sveikatą, puoselėjant fizines galias laiduotų galimybę remtis savo prigimtimi ir pasirinkimo teise.

Skiriama asmens - fizinis pajėgumas, sveikata, kūno grožis, valdomi intelekto ir valios, įprasminami doriniais tikslais, rekreacinė - laisvai pasirenkama, savanoriška fizinė veikla, emocijų, dvasinių galių atgaivinimo ir lavinimo fiziniiais pratimais vyksmas, taikomoji – pramankšta, atsipalaidavimo pertraukėlės.

Sėkminga šiuolaikinės kūno kultūros sklaida neįmanoma be žinių apie sveiką gyvenseną, žmogaus organizmą ir veiksnius, laiduojančius darnų jo funkcionavimą, taip pat jo veiklą pažeidžiančius veiksnius bei būdus ir priemones, padedančias gerinti organizmo darną. Kūno kultūros programa sudaro galimybę suvokti fizinio ugdymo psichologijos pradmenis, tautinės kultūros tradicijas, objektyviau įvertinti savo polinkius, poreikius, gabumus ir veiksmingiau juos plėtoti.

Skleisdama sveikos gyvensenos principus, mokykla siekia juos įtvirtinti ir šeimos, vietinės bendruomenės gyvenime. Tik dvasiškai stipri ir fiziškai sveika tauta gali išlikti laisva, gyvybinga ir kūrybinga. Sveikos gyvensenos įtvirtinimas padėtų neutralizuoti neigiamą poveikį sveikatai, patiriamą dėl hipodinamijos, ekologinių problemų, gausių stresinių situacijų, plintančios savigriovos (narkomanijos, girtuokliavimo ir kt.).

Kūno kultūra atveria moksleiviui galimybes plėtoti organizacinius gebėjimus: įsitraukti į mokyklos, šeimos, vietinės bendruomenės reikalų ir problemų, susijusių su sveikata ir sportu, svarstymą, ugdyti kritišką, pilietiškai brandų požiūrį į jas, pratintis pagal išgales praktiškai prisidėti prie šių klausimų sprendimo. Šiuo požiūriu kūno kultūra yra reikšmingas ugdytinio socialinės, pilietinės kultūros puoselėjimo veiksnys. Labai svarbus mokyklos veiklos baras yra koreguoti moksleivio fizinės raidos sutrikimus. Kūno kultūros pamokos, sporto renginiai, išvykos į gamtą, kuriose kartu su sveikais dalyvauja ir sutrikusio fizinio vystymosi bei turintys fizinę negalią moksleiviai, padeda jiems susigyventi, geriau suprasti vieniems kitus (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai, 2002).

Esminė švietimo reformos kryptis orientuota į žmogaus prigimties galių atskleidimą, atsakingo žmogaus ugdymą. Pagrindinis darbas organizuojant nepamokinę veiklą, papildomą ugdymą, kuri būtų atvira ugdytiniui, tenka bendrojo lavinimo mokykloms, klubams. Tačiau dažnai būna taip, kad nepamokinė veikla ir jos reikšmė yra antrame plane, jai paliekamas tik laisvalaikio praleidimas, neatsižvelgiant į galimybes, kurias ji gali suteikti vaiko ugdymui, jo asmenybės formavimuisi ir net pačiam vaiko požiūriui į mokyklą kitimui (Kardelis K., Vainiene E., 2008.).

1. 8. Sporto būrelis kaip neformaliojo ugdymo(si) edukacinė priemonė

Populiari neformalaus ugdymosi veikla – neformali fizinė veikla - sporto būrelis, kaip papildomos edukacijos priemonė, kuri padeda stiprinti ir lavinti ne tik per pamokas įgytas žinias, bet svarbu tai, kad padeda formuoti sveiką, produktyvų pilietį, turintį savas vertybes ir tikslus. Jonynienė (1993) teigia, kad ugdymo turinys, kaip ir visa švietimo sistema, turi būti grindžiama humaniškumo, demokratiškumo, atvirumo ir paslankumo principais. Šiais principais grindžiamas ir mokinių fizinis ugdymas.

Anot J. Armonienės (1998), kūno kultūra siekiama ne rekordų – ja stengiamasi pašalinti protinio darbo įtampą, ugdyti žvalų, sveiką, dvasiškai turtingą, fiziškai tobulą žmogų. P. Nieman (2002), V. Juškelienė, J. Armonienė (2004) ir daug kitų tyrė mokinių požiūrį į kūno kultūrą, jos pamokas, fizinę saviugdą, aktyvumo įtaką sveikatai.

Pasak V. Juškelienės (2007), svarbi sporto būreliui detalė – tolerancijos ugdymas. Ši savybė priklauso nuo būrelio vadovo, jo požiūrio ir elgesio. Svarbu, kad vadovas skatintų ir savo pavyzdžiu rodytų toleranciją visiems, gabiems ar negabiems ir pan. Išmokyti, kad vaikai būtų kantresni su jaunesniais ir silpnesniais toje šakoje vaikais. Pasak R. Makarskaitės (1998)

neformaliojo ugdymo(si) sėkmė dažnai priklauso nuo gražių mokytojo ir mokinio tarpusavio santykių, gero psichologinio klimato klasėje, mokykloje.

N.L Gage ir D. Berliner (1994) teigimu, prieš pradėdami mokytį, turime žinoti, ko norime išmokyti. Aukštos kokybės tikslams būdinga : jie nusako galutinį mokymo rezultatą – ką norime, kad mokiniai žinotų ir sugebėtų atlikti pasibaigus daliai ar visam kursui; jie nusako atlikimo sąlygas; jie išdėsto priimtinius atlikimo lygius.

Lietuvos švietimo sistema keičia požiūrį į žmogaus ugdymą, jo fizinių galių plėtrą bei sveikatinimą. Šiuolaikinis fizinis ugdymas visapusiškai ugdo žmogaus asmenybę, plėtoja jo įgimtas galias (Blauzdys, Bagdonienė, 2007) Fizinis ugdymas – fizinių ypatybių, gebėjimų, reikalingų sudėtingai žmogaus veiklai ugdymas fizinių pratimais. Mokliškai pagrįstas pedagoginis vyksmas – ugdytojas veikia ugdytinį, remdamasis kūno kultūros vertybėmis, ugdytojo ir ugdytinio bendravimas įgyvendinant tam tikrą asmenybės fizinės būklės ugdymo programą. Fizinis ugdymas turi tikslą skiepyti asmens kūno kultūros poreikį, norą, įprotį stiprinti sveikatą, fiziškai grūdintis, atlikti socialines, kultūrinės pareigas. Tai kryptingas fizinių ypatybių, gebėjimų ugdymas bei įgūdžių formavimas, kurių reikia sudėtingoje žmogaus veikloje (Sporto terminų žodynas, 2002).

Anot A. Vilko (2006), fizinis ugdymas yra kūno kultūros sistemos pagrindas ir edukacinės sistemos dalis. Jis skiria dvi fizinio ugdymo pagrindines kryptis – stimuliacinę ir edukacinę, ir pažymi, kad formaliojo fizinio ugdymo sistema laikui bėgant tobulėjo, tačiau išliko labiausiai reglamentuota ir organizuota.

Sportas – ypatingas ir daugiareikšmis socialinis fenomenas (Grupe, 1995; Stoliarov, Samusenkova, 1996 ir kt). Sportas – apibūdinamas kaip socialinis reiškiny, neatsiejama visuomenės kultūros dalis – rengimosi varžyboms ir dalyvavimo jose sistema siekiant geriausių sportinių rezultatų (Sporto terminų žodynas, 2002). Pasak J. Loy, G. Kenyonas (1978) sportas – tai bet kuris formalizuotas žaidimas, žaismas, reikalaujantis fizinės jėgos demonstravimo. Dabar sportas pasireiškia įvairiomis formomis – kaip profesionalus, kaip masinis, kaip sportas visiems ir pan. Sportinė veikla sukūrė specifinę savo kultūrą, surado savo vietą mokyklose bei universitetuose, į kasdienį gyvenimą plačiai paplito su sportine veikla susiję elgesio modeliai. Sportinė veikla gali tarnauti kaip harmoningos asmenybės formavimo veiksnys. Be to, su ugdymu sportinė veikla gali būti siejama ir kitokiais būdais. Pavyzdžiui, mokyklose pripažįstami ir garbinami ne tik moksle, bet ir sportinėje veikloje daug pasiekę moksleiviai. (Šukys, 2002)

Sistemiški fizinio auklėjimo užsiėmimai ugdo paauglių valią, žaisdami, keliaudami, kasdien mankštindamiesi, vaikai įpranta veikti drąsiai, ryžtingai, išmoksta padėti draugui, jei reikia susitvarkyti, atsisakyti smulkių įžeidimų (Stankionienė, Makštelė ir kt, 1968).

2.TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologija grindžiama šiomis teorijomis:

1.*Humanistinės pedagogikos ir psichologijos teorijomis* (Rogers, 1983; Maslow, 2006), kuriose esminį dėmesys skiriamas į asmenį orientuoto ugdymo svarbai. Žmogaus gyvenimas suvokiamas kaip žmogaus sielos amžino tobulėjimo ir kelionės aukštyn atkarpa. Svarbiausios yra žmogiškos vertybės – laisvė, saviraiška, kūryba, meilė. Asmenybę laikydama svarbiausiu savo tyrimų objektu, žmogų išryškino kaip esybę, apdovanota laisve, kūrybinėmis galiomis, sąmoningumu, kuriai būdingas poreikis suteikti savo egzistencijai dvasinę prasmę ir kuri visai neskaidoma į atskirus elementus – refleksus, pažintinius procesus, intelektualines žinias – į socialinius – biologinius automatizmus. Humanistinės psichologijos pagrindinis tyrimo objektas – unikali žmogaus asmenybė, atvira keitimuisi ir saviaktualizacijai. Nuostata – kiekvienas žmogus turi galimybę pasirinkti savo likimą ir jį valdyti. Tai pozityvus požiūris į žmogų, besiremiantis meile ir pasitikėjimu. Žmogus turi būti suprantamas ir tiriamas kaip visuma.

2. *Konstruktivizmo teorija* (Weinberger, 2004; Martišauskienė, 2008; Pollard, 2006;), teigiančia, kad mokymasis yra asmenine patirtimi grindžiamas žinių ir žinojimo kūrimu (ne tik žinių įgijimu) procesas. Ši teorija pabrėžia, kad pažinimo procesas yra aktyvus, besiremiantis sava patirtimi, konstruojantis žinias, pritaikantis jas konkrečiomis naujomis socialinėmis sąlygomis, kuriantis, generuojantis naujas idėjas ir nenutrūkstamas visą gyvenimą procesas, orientuotas į vertybinių nuostatų ugdymą. Kadangi konstruktivizmas, kaip daiktų pažinimo genezės teorija, mąstymo modelis, pasiteisina tik per praktiką, visų pirma kreipiamas dėmesys į mokinių aktyvumą (konstravimą, eksperimentavimą, asmeninį įprasminimą), savarankiškumą, asmeninių prasmų konstravimo ypatumus. Šiuo atžvilgiu išsirutuliojo kelios konstruktivizmo srovės (radikalusis, operatyvinis, pragmatinis, socialinis), kurios daugiausia remiasi besimokančiojo turima patirtimi bei smegenyse susidariusiomis pažinimo struktūromis, išankstinėmis nuomonėmis, informacijos pobūdžiu, aplinka, kurioje mokomasi.

3.*Pragmatizmo teorijos* esminė nuostata, išreiškiama tuo, kad žmogaus formavimuisi labai svarbus patyrimas. Pragmatizmo šalininkai teigia, kad ugdymo tikslas yra mokyti vaikus gyventi, t.y. padėti įgyti mokymosi patirties, sudaryti sąlygas tinkamam charakteriui ugdytis, parodyti gyvenimo galimybes. Pragmatizmo nuostatose žinojimas kyla iš patyrimo, ir naudingas yra tas

žinojimas, kuris pritaikomas praktikoje. Pagal pragmatizmą, palaikomas bendresnis ugdymas, o ne specializuotas: metodai lankstūs, išaugantys iš esamų sąlygų. Mokimosi veikloje svarbu sukurti atvirą ir skatinančią aplinką, kurioje vaikai jaustųsi natūraliai ir laisvai. (Craig, 2007).

2.2. Tyrimo metodika ir organizavimas

Darbe taikyti šie tyrimo metodai:

1. Literatūros šaltinių analizė ir apibendrinimas;
2. Anketinė apklausa;
3. Ekspertų metodas (struktūruotas interviu).
4. Statistinė tyrimo duomenų analizė.

Tyrimui atlikti buvo taikyta anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 100 kaime gyvenančių, lankančių ir nelankančių sporto būrelius, mokinių (1 priedas). Taip pat buvo taikomas ekspertų metodas, kuriems apklausti buvo taikomas struktūruotas interviu. Buvo apklausti 5 ekspertai, dirbantys neformaliojo švietimo įstaigose (2 priedas).

1. *Literatūros šaltinių analizė ir apibendrinimas.* Šiuo tyrimo metodu buvo analizuojami literatūros šaltiniai. Mokslinės literatūros analizė padėjo atskleisti temos aktualumą, problemą, formuoti tikslus ir uždavinius, pasirinkti tyrimo objektą, duomenų rinkimo ir apdorojimo analizės metodus.

2. *Anketinė apklausa.* Sudarant klausimyną remtasi VPU (nuo 2010 m. Lietuvos edukologijos universitetas) Pedagogikos ir psichologijos fakulteto Edukologijos katedros magistrantės A. Grabliauskaitės (adaptuota šio darbo autorės) anketa.

Sudarant anketą, buvo domimasi mokinių užimtumu, laisvalaikiu, noru sportuoti, galimybėmis lankyti sporto būrelius. Tyrimas kryptingai orientuotas į šiuos klausimus :

1. Mokinių požiūris į mokyklos neformaliojo fizinio ugdymo užsiėmimus bei jų edukacines galimybes;
2. Mokinių galimybės ir motyvacija lankyti sporto būrelius.

Mokiniams buvo pateikta anketa lankantiems ir nelankantiems sporto būrelio. Anketoje pateikiami 22 klausimai, atviro ir uždaro tipo, suteikiantys informacijos apie lankomus neformaliojo fizinio ugdymo (si) užsiėmimus, pasirinkimo veiksnius, apie mokinių savijautą užsiėmimų metu, galimybes ir kt. Ši anketa sudarė galimybę ištirti mokinių lūkesčius, kaime

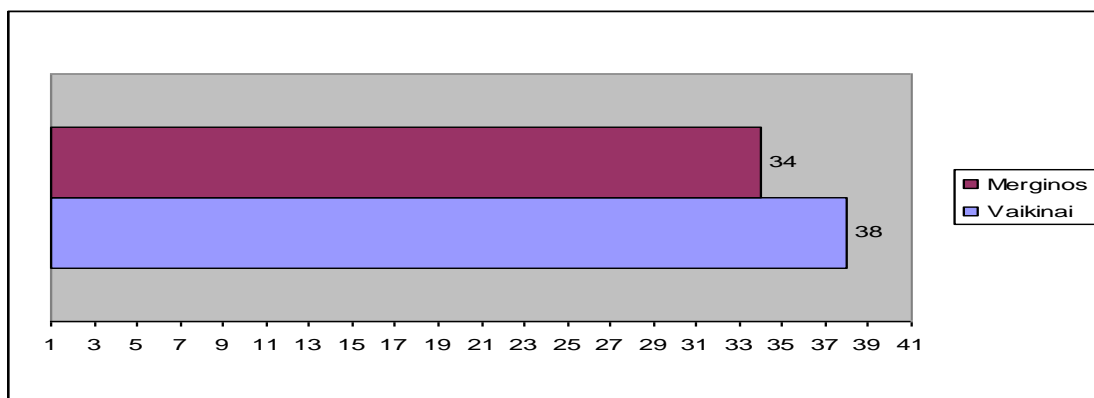
gyvenančių mokinių galimybes dalyvauti neformaliajame fiziniame ugdyme. Gauti duomenys pavaizduoti paveiksluose.

3. *Ekspertų metodas.* Struktūruotas interviu, kuris buvo orientuotas, kad padėtų atskleisti neformalaus ugdymo situaciją, išryškinti problemas, esančias neformaliajame ugdyme, bei numatyti neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimo galimybes. Buvo pateikiami pagrindiniai 6 klausimai. Kiekvieno eksperto atsakymai buvo analizuojami ir išskiriami atsakymų prasminiai vienetai, kurie leido tiriamųjų atsakymus suskirstyti į vis labiau apibendrintus prasminius vienetus – subkategorijas ir kategorijas.

4. Statistinė tyrimo duomenų analizė. Statistinė duomenų analizė buvo atlikta naudojantis „Microsoft® Excel 2003 paketa“.

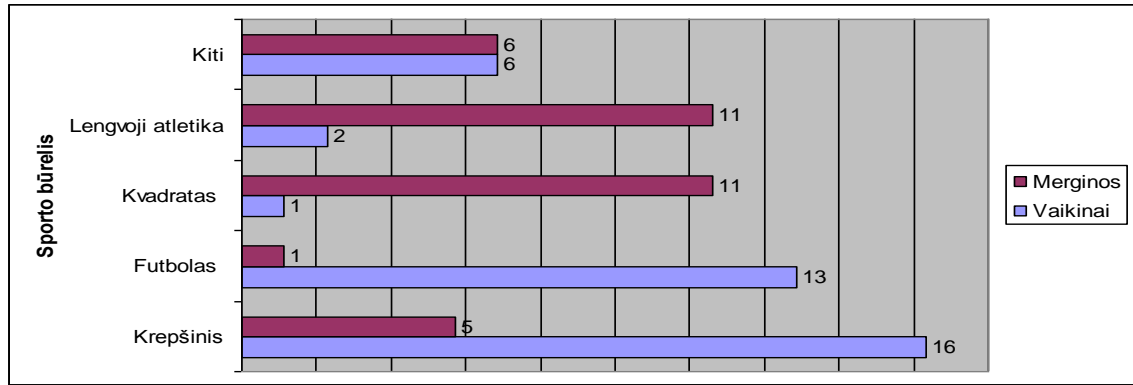
2.3. Tiriamųjų charakteristika

Tyrimo metu buvo apklausta 100 mokinių gyvenančių kaime, kurie mokosi miesto mokyklose. Tyrime dalyvavo 52 berniukai ir 48 mergaitės. Iš jų - 72 lanko sporto būrelius, tame tarpe - 38 vaikinai ir 34 merginos (1pav). Apibendrinant duomenis, galima daryti išvadą, kad kaime gyvenantys mokiniai yra fiziškai aktyvūs, poreikis lankyti sporto būrelius yra gana didelis.

1pav. **Mokinių, lankančių neformaliojo fizinio ugdymo būrelius, pasiskirstymas lyties aspektu (skaičiai)**

Kokius sporto būrelius lanko mokiniai, pavaizduota 2 paveiksle.

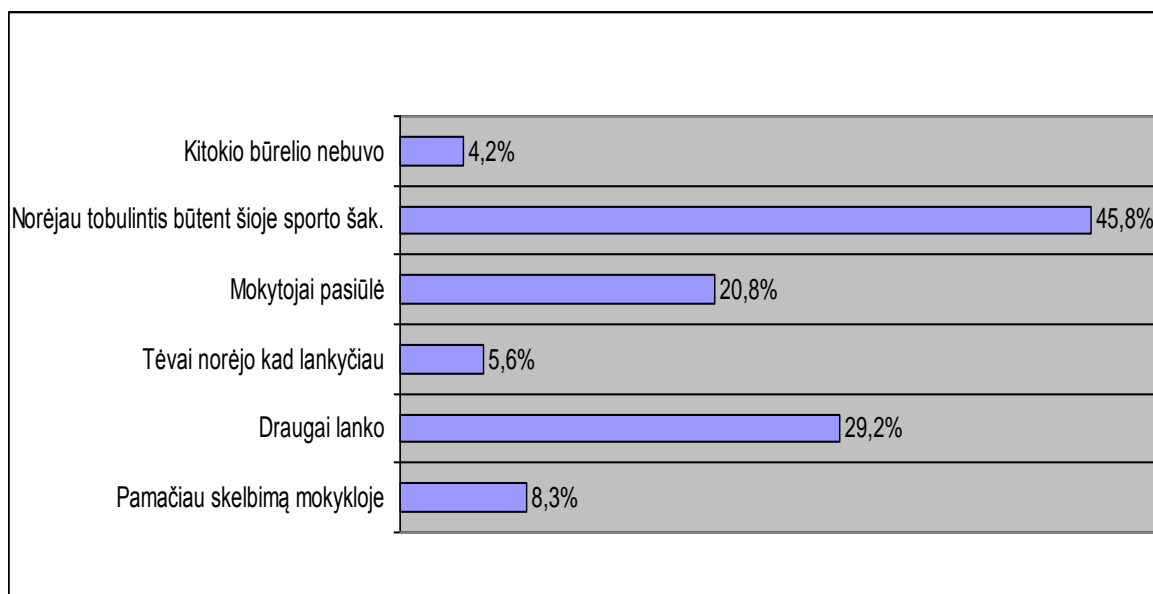
2 pav. Mokinių lankančių sporto būrelius skirstinys (skaičiai)

Atliktas tyrimas parodė, kad berniukų tarpe populiariausias sporto būrelis – krepšinis. Iš 38 lankančių sporto būrelių, šį lanko 16, antras pagal populiarumą – futbolas, kurį lanko 13 berniukų. Merginų, lankančių sporto būrelius, yra 34. Tarp jų populiariausias būrelis – lengvoji atletika ir kvadratas, juos lanko atitinkamai po 13 mergaičių. Manytume, kad minėtos sporto šakos yra populiarios, todėl, kad jos yra komandinės ir skatina draugiškumą, komandinį darbą, bendradarbiavimą ir kt., o lengvoji atletika – pasitikėjimą savimi, ištvermę ir pan.

3.KAIME GYVENANČIŲ MOKINIŲ POŽIŪRIS Į NEFORMALIOJO FIZINIO UGDYMO(SI) KOKYBĘ: TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ IR APTARIMAS

3.1. Neformaliojo ugdymo (si) būrelių pasirinkimo motyvai ir įvairovė

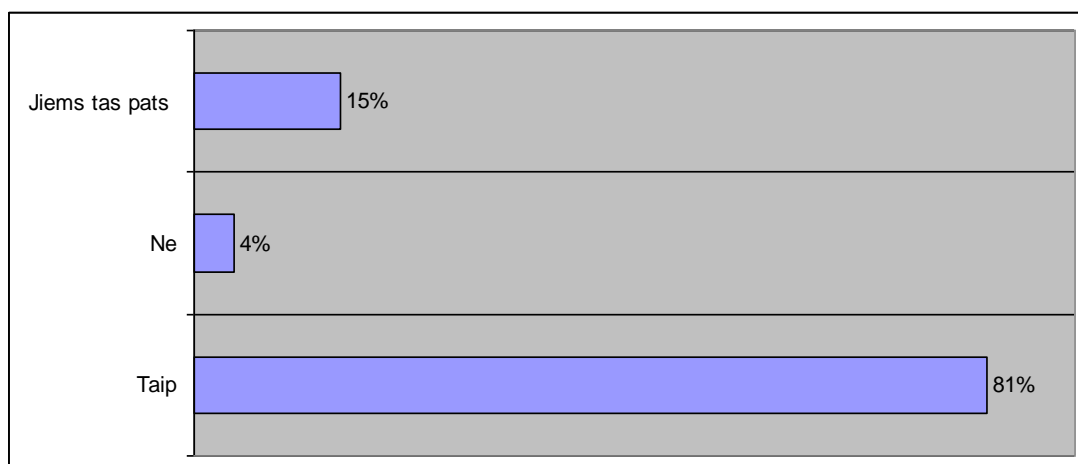
Tyrimo eigoje įsitikinome, kad svarbu išsiaiškinti būrelio pasirinkimo priežastį. Mokinys turi apsispręsti pats, kokį būrelį lankyti. Tyrimas parodė, kad būrelio pasirinkimą labiausiai lemia noras tobulintis pasirinktoje sporto šakoje – iš 72 mokinių šį atsakymo variantą pasirinko 45,8% mokinių; antra svarbi pasirinkimo priežastis – atitinkamą būrelį lanko draugai - jį pasirinko 29,2% mokinių (3pav). Šis atsakymo variantas parodo draugų įtaką būrelio pasirinkimui.

3 pav. Būrelio pasirinkimo priežasčių raiška (%)

Tyrimo metu buvo norima išsiaiškinti, ar mokinių tėvai (globėjai) nori, kad jų vaikai lankytų sporto būrelius, nes būtent nuo jų priklauso, ar vaikas dalyvaus norimoje veikloje. Apibendrinant šio tyrimo duomenis, paaiškėjo, kad didžioji dalis tėvų nori, kad jų vaikas būtų fiziškai aktyvus, lankytų sporto būrelį (4pav). Galima daryti išvadą, kad tėvams svarbi vaikų sveikata, rūpi jų fizinis aktyvumas. W. Glasser (1990) teigimu svarbiausi žmonės vaikų, paauglių gyvenime yra tėvai, tad tėvų požiūris yra labai svarbus. Svarbu ir tai, ar tėvai palaiko vaiko iniciatyvas lankyti jo pasirinktą sporto būrelį, ar domisi ta veikla, vaiko pasiekimais ir savijauta užsiėmimų metu. Taip pat svarbu tai, kodėl vaikas pradėjo lankyti sporto būrelį: ar tai buvo jo

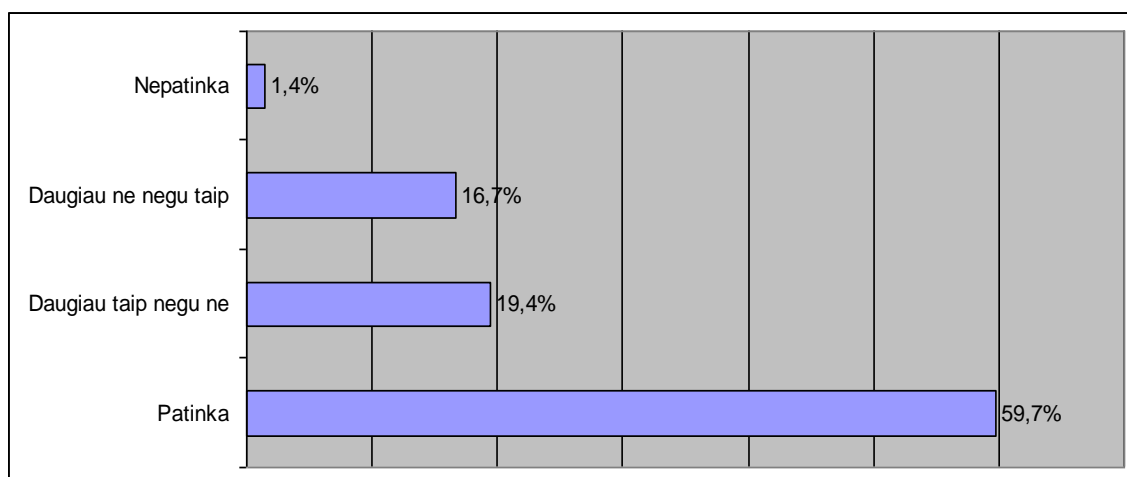
noras ar tik dėl to, kad liepė tėvai. Tad svarbiausia tai, kad vaiko pasirinkimas būtų laisvas, savanoriškas.

4pav. Tėvų požiūrio į vaikų fizinį aktyvumą svarba (%)

3.2. Sporto būrelių vadovų vertinimas mokinių požiūriu

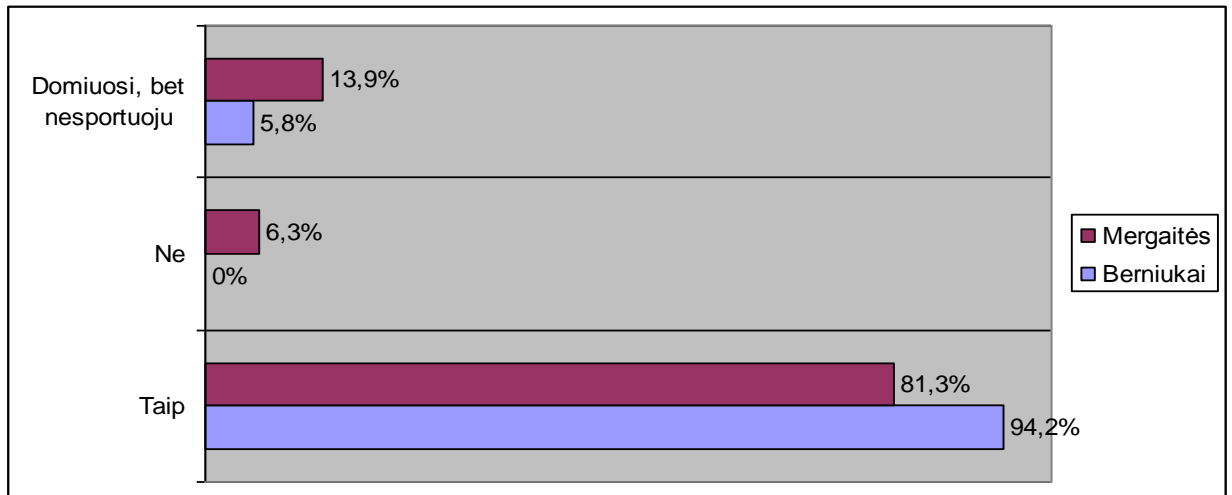
Tyrimo metu taip pat buvo svarbu sužinoti mokinių nuomonę apie būrelių vadovus (5 pav). Paašškėjo, kad iš 72 lankančių mokinių 59,7% mokinių vadovas patinka, 19,4% - daugiau taip negu ne, ir tik 1,4% mokinių vadovas nepatinka. Galima daryti išvadą, kad būreliuose yra geras emocinis klimatas, palaikomi geri mokinių ir vadovų santykiai.

5pav. Subjektyvus mokinių sporto būrelių vadovų vertinimas (%)

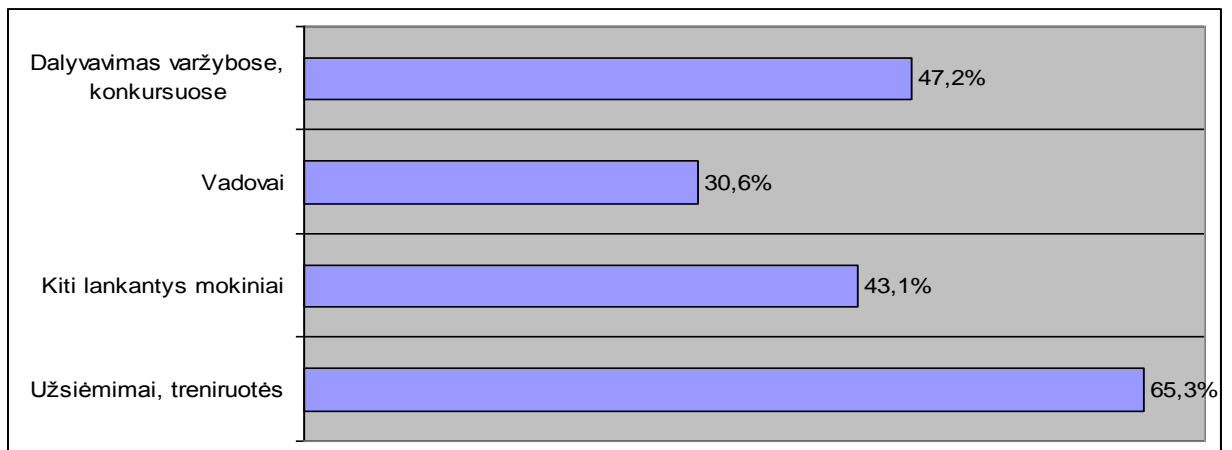
3. 3. Sportinės veiklos turinio vertinimas: mokinių nuomonių aspektas

Tyrimas parodė, kad didžioji dalis, 81,3% mergaičių ir 94,2% berniukų, tiriamųjų mėgsta sportuoti (6 pav). Galima teigti, kad mokinių požiūris į fizinį aktyvumą yra teigiamas. Mokinių fizinis aktyvumas ir tobulumas yra labai svarbus ir reikšmingas besiformuojančios asmenybės bruožas. Gera sveikata, užsigrūdinimas reikalingi geram mokymuisi, aktyviam užklasiniam darbui, sveikam poilsui (Stakionienė, Makštelė, Lagunavičius, 1968).

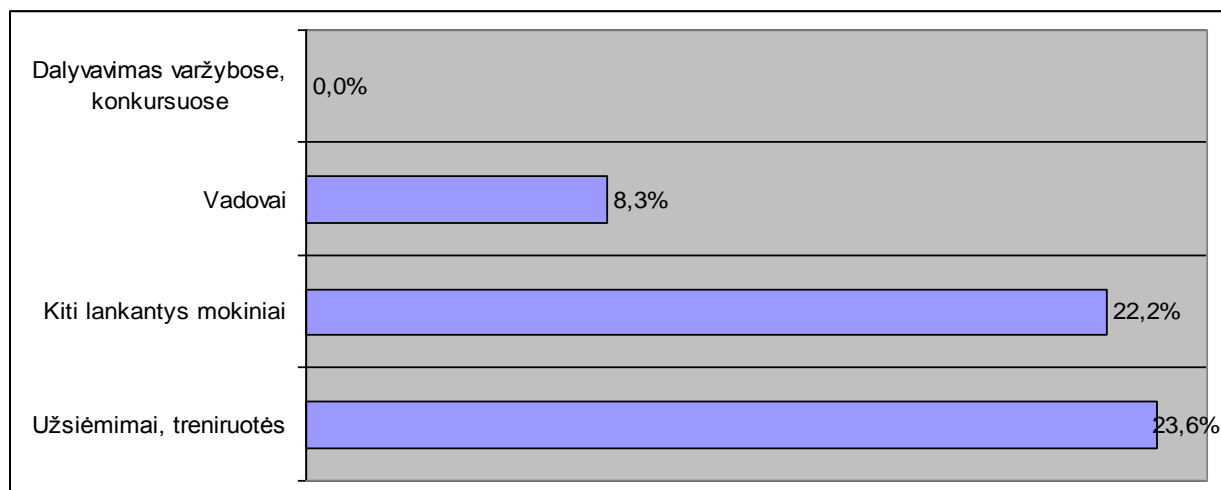
6 pav. Mokinių požiūris į fizinį aktyvumą (%)

Akivaizdu, kad mokiniams, kurie lanko sporto būrelius (72 mokiniai), labiausiai patinka patys užsiėmimai, t.y. jų turinys (7 pav.) Tam pritaria net 65,3% tiriamųjų; antras dalykas, kuris patinka – dalyvavimas konkursuose ar varžybose 47,2 %. Galima daryti išvadą, kad mokiniai lanko sporto būrelių užsiėmimus, turėdami tam tikrą tikslą, nori dalyvauti varžybose, išmėginti savo jėgas rungtyniaujant.

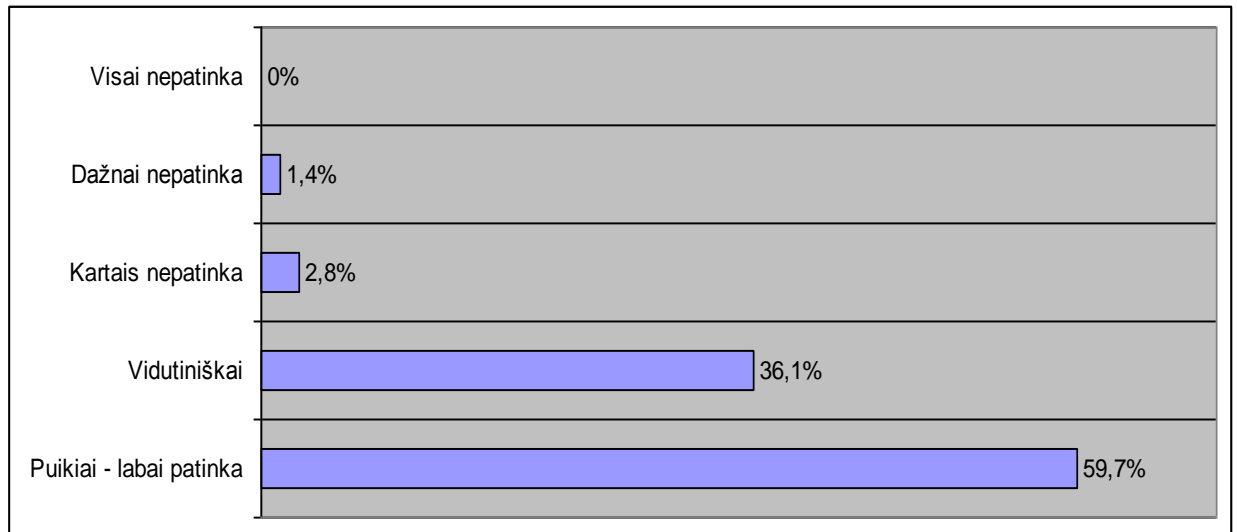
7 pav. Sporto būrelių lankymo aktyvumą lemiantys veiksniai (%)

Sprendžiant tyrimo uždavinius, svarbu buvo išsiaiškinti ir tai, kas mokiniams nepatinka sporto būrelių veiklose. Tyrimas parodė, kad iš 72 lankančių mokinių 23,6% nurodo, kad nepatinka užsiėmimai, treniruotės, tai, kas jose daroma. 22,2% tiriamųjų nurodo, kad nepatinka kiti lankantys mokiniai (8 pav). Galima įžvelgti, kad vyrauja nelabai geri mokinių tarpusavio santykiai, kurie gali trukdyti fizinei veiklai, jos efektyvumui.

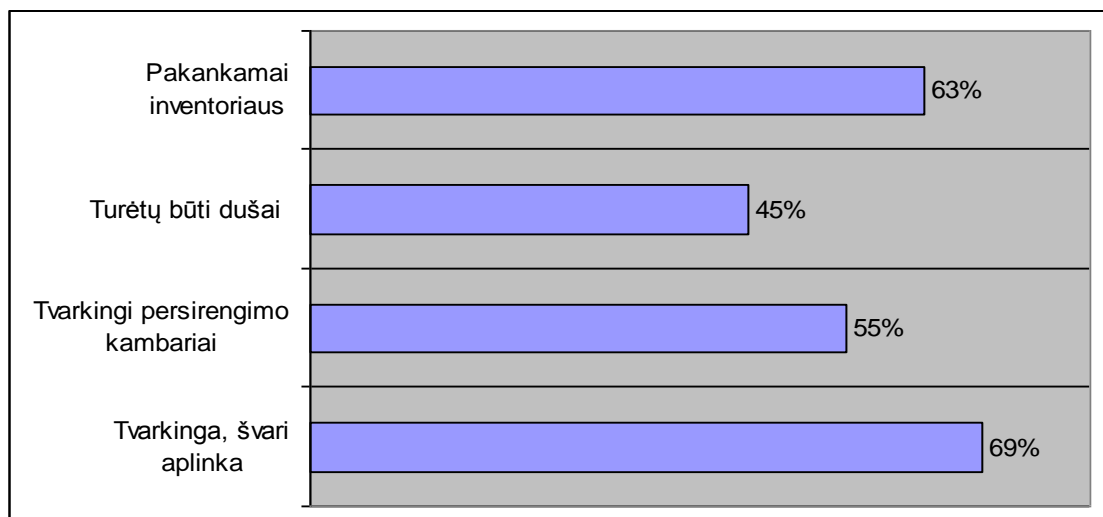
8 pav. Veiksniai, mokinių nuomone, neigiamai veikiantys sporto būrelių turinio ir veiklos kokybę (%)

Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad, visumoje, sporto būreliuose mokiniai jaučiasi gerai, vyrauja geras emocinis klimatas (9 pav). Net 59,7% tiriamųjų išreiškė nuomonę, kad sporto būrelyje jaučiasi puikiai arba labai gerai. Nė vienas tyrime dalyvavęs mokinys, pagal jų išsakytą nuomonę, sporto būrelyje nesijaučia blogai. Tyrimo rezultatų pagrindu darome prielaidą, kad didesnei tiriamųjų daliai patinka sporto būrelių veikla, juose vyrauja geras emocinis klimatas, darbinga atmosfera.

9 pav. **Emocinio klimato įvertinimas sporto būrelių veiklose (%)**

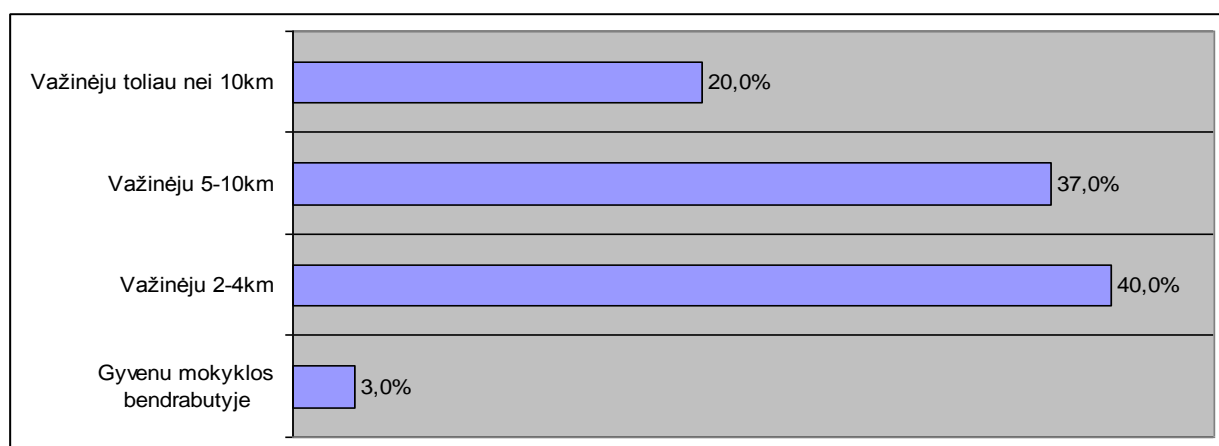
Didesnė dalis tiriamųjų mano, kad geros sąlygos sporto būrelių veiklose yra tada, kai yra pakankamai sporto inventoriaus ir atitinkama jo kokybė (63%), švarios ir tvarkingos aplinkos (69%). Tiriamųjų nuomone kokybiškiems užsiėmimams, reikia sąlygų nusiprausti po treniruotės ir tvarkingų persirengimo kambarių (10 pav). Apibendrinant šio tyrimo duomenis galima teigti, kad mokiniams svarbiausia treniruočių aplinka, atitinkanti higienos reikalavimus. Tinkama aplinka skatina aktyviai veikti, neblaško mokinių dėmesio.

10 pav. **Sąlygos, kurios, mokinių manymu, atitinka sporto būrelių veiklos kokybę (%)**

Tyrimo eigoje svarbu buvo išsiaiškinti, koku atstumu nuo mokyklos gyvena mokiniai, išsiaiškinta, ar mokiniai gyvenantys toli nuo mokyklos turi galimybę dalyvauti neformaliajame

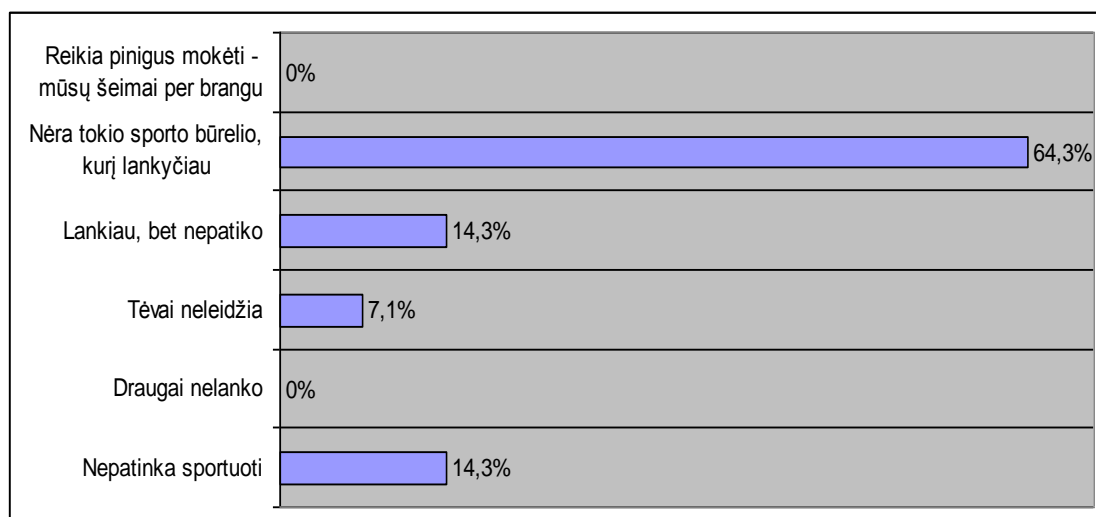
fiziniame ugdyme. Paaiškėjo, kad didžioji tiriamųjų dalis gyvena 2-4 kilometrų ir 5-10 kilometrų nuo mokyklos atstumu (11 pav).

11 pav. Gyvenamoji mokinių vieta ir jos nuotolis iki mokyklos (%)

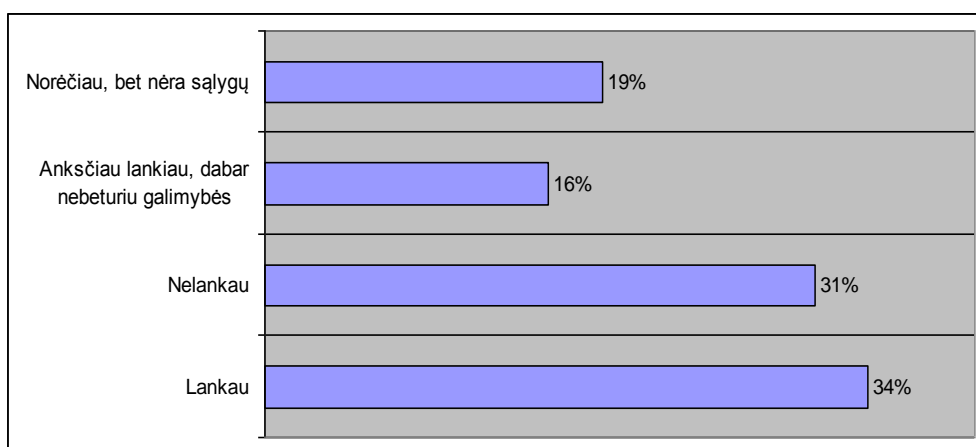
3. 4. Sporto būrelių nelankymo priežastys: mokinių nuomonių vertinimas

Atliekant tyrimą buvo svarbu išsiaiškinti, kodėl kai kurie mokiniai nelanko sporto būrelio (iš 100 apklaustųjų, 28 mokiniai nelanko sporto būrelių), ir kokios nelankymo priežastys (12 pav.). Paaiškėjo, kad labiausiai išreikšta priežastis yra ta, kad mokykloje nėra tokio sporto būrelio, kurį norėtų lankyti, o lankyti sporto mokyklą neturi sąlygų. Manytume, kad mokykla ar sporto klubas, turėtų spręsti šią problemą ir sudaryti sąlygas mokiniams, gyvenantiems atokesnėse kaimo teritorijose, lankyti norimą sporto būrelį.

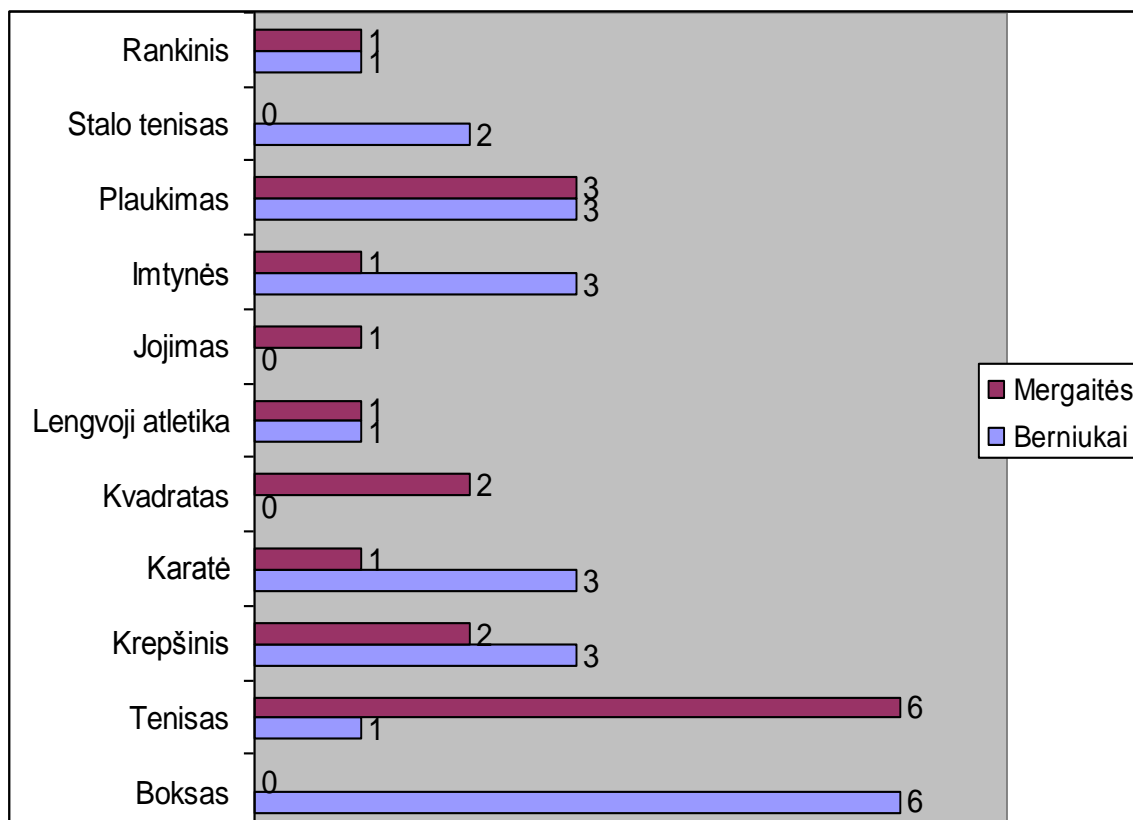
12 pav. Sporto būrelio nelankymą lemiantys veiksniai (%)

Tuo pačiu siekėme išsiaiškinti, ar kaime gyvenantys mokiniai lanko būrelius ne tik mokykloje, bet ir sporto klube, sporto mokykloje. Išanalizavus gautus duomenis (13 pav.), galima teigti, kad dalis mokinių turi galimybę lankyti sporto būrelius už mokyklos ribų. Tyrimas parodė, kad 19 % tiriamųjų norėtų lankyti sporto būrelius tam tikroje įstaigoje. Apibendrinant galima teigti, kad nedidelis atstumas iki sporto būrelio neturi įtakos sporto būrelio lankomumui. Reikėtų ieškoti ir atrasti realių galimybių kaimo vietovių mokiniams aktyviau lankyti sporto mokyklose veikiančias sporto treniruotes - tai atvertų mokiniams didesnes pageidaujamų neformaliojo ugdymo/si veiklų pasirinkimą.

13pav. **Mokinių galimybės lankyti sporto būrelius sporto mokykloje ar klube (%)**

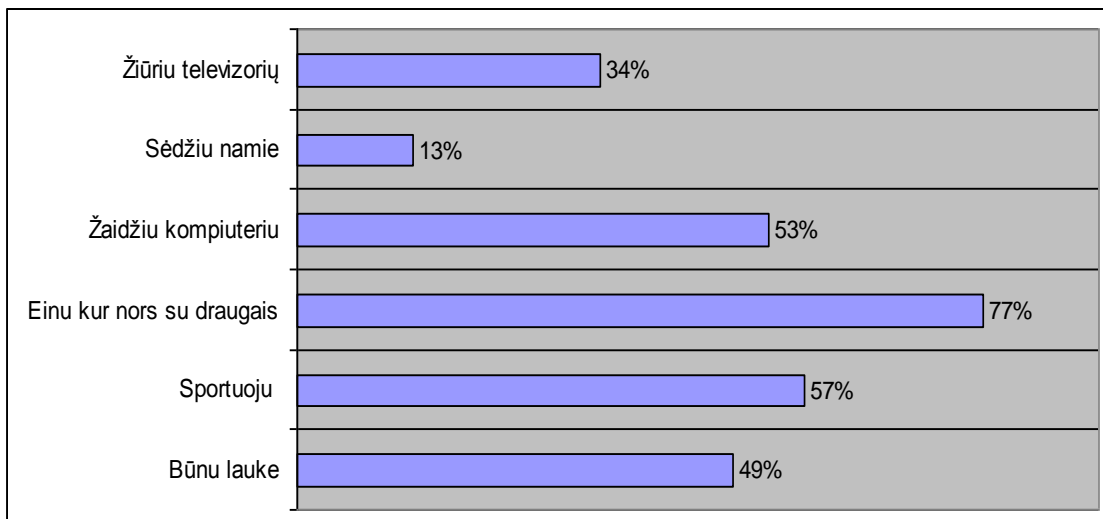
Įdomu buvo sužinoti, kokius būrelius pagal atskiras sporto kryptis mokiniai lankytų, jei būtų galimybė (14 pav.). Paaiškėjo, kad tarp berniukų populiariausios yra dvikovės sporto šakos: karatė, boksas ir imtynės. Galima teigti, kad berniukams patinka tokios sporto šakos, kuriose galima parodyti savo jėgos gebėjimus, priešininko įveikimo techniką. Mergaičių tarpe populiariausias – tenisas ir plaukimas.

14 pav. Sporto būreliai, kuriuos mokiniai norėtų lankyti (%)

3. 5. Mokinių laisvalaikio ypatumai

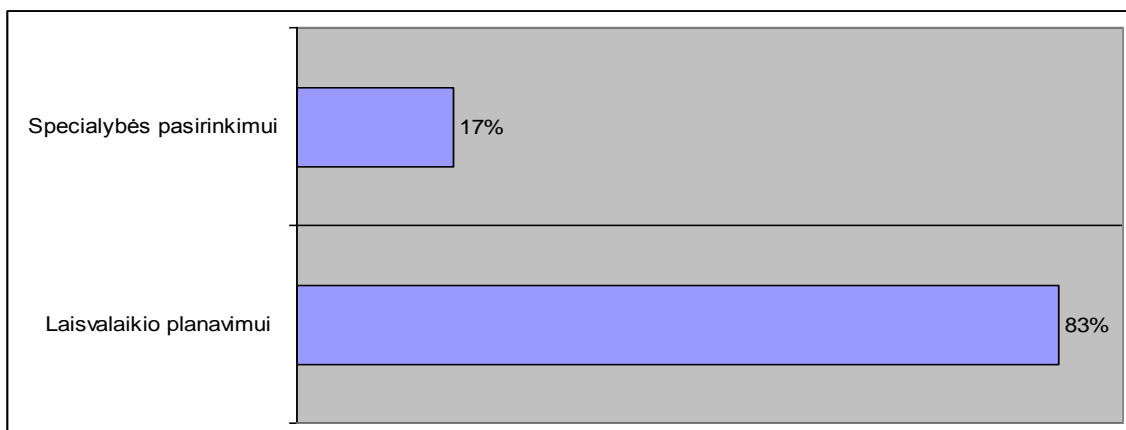
Vaiko laisvalaikis – tai laisvas laikas, kurio metu jis gali skirti savo intelektualines ir dvasines jėgas laisvai pasirinkamai veiklai, kuri padėtų atstatyti ir ugdyti jo jėgas (Kvieskienė, 1996; Šukys, 2001). Gebėjimas naudingai ir savarankiškai leisti laisvalaikį savaime neatsiranda. Tai didelio darbo rezultatas. Sėkmingiausiai to galima siekti neformaliajame švietime. Jis padeda mokiniams praktiškai taikyti įgytas žinias, gerina mokymąsi, skatina smalsumą, papildo mokymą nauju turiniu, formomis ir metodais. Be abejonės, didelę įtaką daro ir pati mokykla (Ramaneckienė, 1998; Ratkus, 2000). Mūsų tyrimas parodė (15 pav), kad mokiniai gana aktyviai leidžia savo laisvalaikį. Didžioji mokinių dalis laisvalaikį leidžia su draugais (77 %), taip pat nemažai mokinių laisvalaikį leidžia sportuodami (57%). Tuo pačiu tyrimas parodė, kad mokiniai leidžia laisvalaikį prie kompiuterio žiūri televizorių (53%), ir tik 13% mokinių laisvalaikį leidžia pasyviai, neužsiimdami jokia aktyvesne veikla.

15pav. Mokinių laisvalaikio raiška (%)

3. 6. Mokinių ateities lūkesčių, susijusių su sportu, raiška

Siekėme išsiaiškinti ir tai, ar mokiniai planuoja savo ateitį susieti su sportu, pasirinkta sporto šaka. Paaiškėjo, kad didesnę dalis mokinių (net 83%), sportuoja dėl to, kad įdomiau praleistų laisvalaikį (16 pav.). Tik 17 % mokinių planuoja pasirinkti būsimą profesiją, susijusią su sportu.

16pav. Mokinių ateities lūkesčių sąsajos su sportu (%)

3.7. Neformaliojo fizinio ugdymo (si) galimybės: švietimo ekspertų nuomonių raiška

Tyrimė dalyvavo 5 neformaliojo ugdymo specialistės, dirbančios neformaliojo ugdymo įstaigose. Vyriausia informante 51 metų amžiaus, jauniausia – 28 metų. Duomenys pateikti 1 lentelėje.

Tyrimo metu buvo siekiama iširti, ar kaimo vaikai turi tokias pat galimybes dalyvauti neformaliajame fiziniame ugdyme, kaip ir mieste gyvenantys mokiniai. Taip pat buvo įdomu sužinoti, kokia yra jų nuomonė apie neformaliojo ugdymosi galimybes, problemas, kaip jas reiktų spręsti.

1 lentelė

Socialinė-demografinė tiriamųjų charakteristika

Nr.	Lytis	Amžius
R1	Moteris	51metai
R2	Moteris	32metai
R3	Moteris	44metai
R4	Moteris	28 metai
R5	Moteris	32 metai

2 lentelė

Neformaliojo fizinio ugdymo (si) galimybės (*kategorija ir subkategorijos*)

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai kontekstai - teiginiai	Teiginių skaičius
Neformaliojo fizinio ugdymo galimybės	<i>Sąlygos vaikų užimtumui mokyklose</i>	<...> ugdymo galimybės priklauso nuo sudarytų sąlygų vaikų užimtumui mokyklose <...> ; <...> būreliai galėtų vykti po pamokų mokykloje <...>	2
	<i>Vaikų užimtumas daugiafunkciniuose centruose</i>	<...> ugdymo galimybės priklauso nuo sudarytų sąlygų vaikų užimtumui <...> ; <...>dabar kuriasi daugiafunkciai centrai <...>.	2
	<i>Vaikų užimtumas bendruomenės centruose</i>	<...> ugdymo galimybės priklauso nuo sudarytų sąlygų vaikų užimtumui bendruomenės centruose <...>; <...> kai kuriose kaimo vietovėse bendruomenės sudaro galimybes sportuoti <...>	2
	<i>Gyvenamoji vietovė</i>	<...> mieste yra visos neformaliojo ugdymo įstaigos, todėl nevisiems kaimo vaikams yra pasiekiamos <...>; <...> jei toje vietovėje yra kokia nors įstaiga, kurioje yra sudarytos sąlygos užimtumui, neformaliajam švietimui <...>; <...> jei kaime nėra švietimo įstaigos, nėra ir patenkinamo kaimo vaikų neformalaus švietimo <...> ; <...> ugdymas priklauso nuo vietovės, kurioje vaikas gyvena <...>	5

Gauti ir apibendrinti struktūruoto interviu rezultatai sudarė galimybę išanalizuoti kokios yra galimybės, kaime gyvenantiems mokiniams, dalyvauti neformaliajame ugdyme (2 lentelė). Neformaliojo fizinio ugdymo galimybių kategoriją apibūdina šios subkategorijos: *Sąlygos vaikų užimtumui mokyklose*, *Vaikų užimtumas daugiafunkciniuose centruose*, *Vaikų užimtumas bendruomenės centruose*, *Gyvenamoji vietovė* (2 lentelė).

Subkategorijos *Sąlygos vaikų užimtumui mokyklose* teiginių turinys rodo, kad mokyklose turi būti sudarytos sąlygos neformaliajam ugdymui po pamokų, kad kaime gyvenantis mokinys turėtų galimybę būti aktyvus, užsiimti patinkančia veikla, bendrauti su savo bendraamžiais. V. Juškeliienės (2007) teigimu, populiarus neformalaus ugdymosi veikla – sporto būrelis, kaip papildomos edukacijos priemonė, kuri padeda stiprinti ir lavinti ne tik per pamokas įgytas žinias, bet svarbu tai, kad padeda formuoti sveiką, produktyvų pilietį, turintį vertybių ir tikslų sistemą. Fizinis aktyvumas - viena iš sveikos gyvenamosios ugdymo sudėtinųjų dalių.

Subkategorijų *Vaikų užimtumas daugiafunkciniuose centruose*, *Vaikų užimtumas bendruomenės centruose* rodo, kad kaimo vietovėse šios įstaigos pagerintų fizinio ugdymo(si) galimybes.

Subkategorijos *Gyvenamoji vietovė* turinys leidžia daryti išvadą, kad kaime gyvenantys mokiniai neturi tiek galimybių dalyvauti neformaliajame fiziniame ugdyme. Informantai išsakė, kad būreliai, neformalus ugdymas aktyviai funkcionuoja mieste („<...> mieste yra visos neformaliojo ugdymo įstaigos, todėl nevisiems kaimo vaikams yra pasiekiamos <...>; <...> jei toje vietovėje yra kokia nors įstaiga, kurioje yra sudarytos sąlygos užimtumui, neformaliajam švietimui <...>; <...> jei kaime nėra švietimo įstaigos, nėra ir patenkinamo kaimo vaikų neformalaus švietimo <...>“). G. Kvieskienės (2007) teigimu, mokiniai renkasi tas švietimo mokyklas, kurios yra arčiau namų. Į neformaliojo vaikų švietimo įstaigas patenka ne visi norintys vaikai. Tai sąlygoja mokyklų išsidėstymas savivaldybėse bei pačių mokyklų galimybės (laisvos vietos, susisiekimo problemos ir kt.).

Pasekmės, kurios nulėmė neformaliojo fizinio ugdymo(si) pasikeitimus atokesnėse teritorijose

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai kontekstai - teiginiai	Teiginių skaičius
Mokyklų tinklo pertvarkos pasekmės	<i>Nusikalstamumas, Žalingi įpročiai</i>	<...> daugiau vaikų įsitraukti į nusikalstamumą <...>; <... žalingų įpročių veiklą ...>	2
	<i>Pasyvumas</i>	<...> nevisi vaikai turi galimybių lankyti sporto būrelius <...>; <...> kaimo vaikai turėtų daugiau galimybių užsiimti neformalia fizine ar kitokia veikla <...>	2
	<i>Motyvacijos praradimas</i>	<...> jie praranda motyvaciją, ir geriau pasirenka lengvesnio pobūdžio veiklą <...>; <...> nebeturi jiems patinkančios veiklos, todėl dingsta motyvacija būti aktyviems <...>; <...> nebenori būti aktyvūs, nes neturi galimybių <...> <...> nebėra motyvacijos dalyvauti, nes buvo pripratę prie savo mėgstamos veiklos <...>	4
	<i>Neformaliojo ugdymo kokybė</i>	<...> suprastėjo neformaliojo fizinio ugdymo(si) kokybė <...> <...> pasėkmės yra tokios, kad fizinio ugdymosi kokybė paprastėja <...>	2

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, ką informantai mano apie mokyklų tinklo pertvarkos galimybes atokesnėse teritorijose.

Neatkreiptas dėmesys į regioniško specifiką, ypač teritorinės (kaimo) bendruomenės lygiu, kuri yra „civilizuotos veiklos, nesvarbu kokia ji būtų: komercinė, politinė ar dvasinė – pagrindas“ (Shuman 1998, 180p). Vykstanti švietimo reforma dėl tinklo pertvarkos ypač palietė kaimo vaikus, lėmė jų socialinio mobilumo slenksčius, nes neįvyko atitinkamų pokyčių socialinėje politikoje ir neatsirado specializuotų socialinių ir švietimo programų šios teritorinės grupės vaikams, kuri ypač paveiki socialinei atskirčiai. Įvairių tyrimų pagrindu galima teigti, kad kaimo vaikai tapatinasi su gyvenamąja teritorija.

Gauti ir apibendrinti struktūruoto interviu rezultatai sudarė galimybę išanalizuoti, kokios pasekmės įvyko po mokyklų tinklo pertvarkos. Subkategorijos: *Nusikalstamumas, Žalingi*

įpročiai, Pasyvumas, Motyvacijos praradimas, Neformaliojo ugdymo kokybė (3 lentelė). Informantų teigimu, po šios pertvarkos, daugiau mokinių įsitraukė į nusikalstamumą, žalingų priemonių vartojimą, nes mokiniai liko be tos veiklos, kuri buvo iki pertvarkos. Mokiniai dabar važinėja į miesto mokyklas, po kurios ne visi mokiniai turi galimybę dalyvauti neformaliajame fiziniame ar kitame ugdyme. Tai leidžia jiems įsitraukti į blogą veiklą. Jie tiesiog neturi ką veikti grįžę po pamokų namo. Mokiniai tampa pasyvūs, daug laiko praleidžia prie kompiuterių.

Taip pat informantai teigia, kad mokiniai neteko motyvacijos dalyvauti kokioje nors veikloje, nes neturi tam daug galimybių (<...> *jie praranda motyvaciją, ir geriau pasirenka lengvesnio pobūdžio veiklą* <...; <..> *nebeturi jiems patinkančios veiklos, todėl dingsta motyvacija būti aktyviems* <...>; <...> *nebenori būti aktyvūs, nes neturi galimybių* <...>; <...> *nebėra motyvacijos dalyvauti, nes buvo pripratę prie savo mėgstamos veiklos* <...>).

Informantų nuomone, tinklo pertvarkos pasekmė tokia, kad suprastėjo neformaliojo ugdymo kokybė. Nebeliko kaimo mokiniams galimybių užsiimti norima ir mėgstama aktyvia veikla laisvu laiku.

4 lentelė

Kaimo vaikų neformaliojo fizinio ugdymo(si) problemos (kategorija ir subkategorijos)

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai kontekstai - teiginiai	Teiginių skaičius
Kaimo vaikų neformaliojo fizinio ugdymo(si) problemos	<i>Vietovė</i>	<...> mieste vykstantys būreliai yra sunkiai pasiekiami kaime gyvenantiems mokiniams <...>; <...> miesto sporto mokykla ne visiems kaimo vaikams pasiekama <...>	2
	<i>Užsiėmimo laikas</i>	<...> ne visi vaikai turi galimybę grįžti po būrelio namo <...>; <...> užsiėmimai sporto mokyklose vyksta vakarais <...>; <...> mokiniai turi derintis prie juos vežančio autobuso laiko <...>	3
	<i>Finansavimas</i>	<...> sporto centruose būreliai kainuoja gana nemažai <...>; <...> sporto būreliai yra gana brangūs, ne visiems tėveliams prieinami <...>; <...> turi susimokėti mėnesinį mokestį, tai padaryti gali nevisi mokiniai <...>	3
	<i>Materialinės bazės ir</i>	<...> kaimo vietovėse trūksta aikštynų <...>; <...> trūksta inventoriaus <...>;	4

Kaimo vaikų neformaliojo fizinio ugdymo(si) problemos	<i>infrastruktūros trūkumas</i>	<...> ne visur yra patalpos, kurios būtų pritaikytos sportinei veiklai <...>; <...> nėra pritaikytų aikštynų sportinei veiklai <...>.	
	<i>Skatinimas</i>	<...> pat vaikams labai trūksta paskatinimo<..>; <...> vaikus reikia sudominti veikla <...>	2
	<i>Motyvacijos trūkumas</i>	<...> motyvacijos trūkumas ir tas modernėjantis pasaulis, kuris keičia fizinį aktyvumą į pasyvią veiklą <...>; <...> vaikai tampa nebemotyvuoti <...>;	2

Labai svarbu buvo sužinoti, kokias neformaliojo fizinio ugdymo(si) problemas išskiria informantai. Kaimo vaikų neformaliojo fizinio ugdymo(si) problemos kategoriją apibūdina šios subkategorijos: *Finansavimas, Užsiėmimo laikas, Vietovė. Skatinimas, Materialinės bazės ir infrastruktūros trūkumas* (4 lentelė). Informantų teigimu, pagrindinė problema – finansavimas. Švietimo strateginėse nuostatose numatyta siekti, kad neformalusis švietimas taptų prieinamas visiems vaikams, finansuojant neformalųjį švietimą būtina taikyti mokinio krepšelio principą. Jei būreliai būtų nemokami ar pigesni nei yra dabar, lankančių skaičius būtų didesnis.

Taip pat didelė problema yra infrastruktūros ir materialinės bazės trūkumas kaimo vietovėse. Vaikams nereiktų važinėti į miesto būrelius, jei būreliai būtų vykdomi netoli jų gyvenamosios vietovės.

Vaikams taip pat labai svarbus skatinimas, juos reikia sudominti, iššaukti interesą dalyvavimui neformaliojo ugdymo būreliuose. Manytume, kad ir tėvai turi atkreipti į tai dėmesį, stebėti, kokia veikla vaikui patinka, ir nukreipti jį į tam tikrą veiklą. Vaikų pažintinės ir socialinės raidos skatinimas - tai bene svarbiausia užduotis tėvams (Žukauskienė, 2007). Vaiko raida yra labai plati sąvoka, kuri skirstoma į keletą sričių, t.y. fizinę, pažintinę ir psichosocialinę. Fizinė raida daugiausia yra susijusi su pokyčiais, vykstančiais kūne, motoriniais gebėjimais, sveikata ir pan. Pažintinė raida apima įvairius intelektinius gebėjimus, kurie padeda įgyti žinių ir suprasti aplinką: vaizduotę, atmintį, išmokimo procesus, mąstymą, suvokimą, kalbą. Psichosocialinė raida susideda iš vaiko bendravimo gebėjimų, emocijų, taip pat asmenybės vystimosi. Visos šios raidos sferos yra tarpusavyje susijusios, pokyčiai vyksta kiekvienoje iš jų.

Neformaliojo ugdymo problemų sprendimo būdai (*kategorija ir subkategorijos*)

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai kontekstai - teiginiai	Teiginių skaičius
Problemų sprendimo būdai	<i>Infrastruktūra, materialinė bazė.</i>	<...> įrengti krepšinio, futbolo, teniso aikštes <...>; <...> lauko treniruoklius savarankiškam sportavimui <...>; <...> įrengti lauko treniruoklius <...> <...> naujinti inventorių..<...>; <...> statyti sporto aikštynus <...>	5
	<i>Užsiėmimai mokykloje</i>	<...> sudaryti kaime sąlygas vaikų užimtumui sportine veikla mokyklose <...>; <...> rengti būrelius mokykloje ...>	2
	<i>Finansavimas</i>	<...> įvesti ir neformalaus švietimo krepšėlį <...>; <...> kurti tokias programas, kad būreliai būtų prienami visiems <...>;	3
	<i>Specialistų paieška</i>	<...> paskirti specialistą, kuris prižiūrėtų mokinius, mokytų įvairių pratimų <...>; <...> ne visos mokyklos turi specialistų būreliams vesti <...>	2
	<i>Projektinė veikla</i>	<...> dalyvauti projektinėje veikloje <...> <...>; aktyviai įsitraukti į projektinę veiklą <...>	2
	<i>Kursai mokytojams</i>	<...> rengti kursus skirtus kūno kultūros mokytojams <...>; <...> organizuoti įvairius tobulinimosi kursus mokytojams <...>.	2
	<i>IT</i>	<...> įtraukti į veiklą IT <...>; <...> sudominti vaikus, kad jie nepraleistų daugiau laiko prie kompiuterių, o būtų aktyvūs <...>.	3

Išvardintų problemų sprendimo būdus apibūdina šios subkategorijos: *Infrastruktūra, materialinė bazė, Užsiėmimai mokykloje, Finansavimas, Projektinė veikla, Kursai mokytojams.*

Informantų teigimu, jei vaikas neturi galimybės važiuoti į miesto neformaliojo ugdymo įstaigas, užsiimti sportine veikla, tuomet kaimo vietovėje reiktų gerinti infrastruktūrą, materialinę bazę. Reiktų statyti sporto aikštes, lauko treniruoklius ir pan. (tai įrodo šie teiginiai: <...> *įrengti krepšinio, futbolo, teniso aikštes <...>; <...> lauko treniruoklius savarankiškam*

sportavimui <...>; <...> įrengti lauko treniruoklius <...>; <...> naujinti inventorių..<...>; <...> statyti sporto aikštynus <...>). Tam, kad ją gerinti reiktų rašyti projektus, gauti tam finansavimą, paskirti specialistus ir pan.

Taip pat informantai, kaip problemų sprendimo būdą, siūlo rengti mokytojams kursus, kad jie gebėtų kuo įdomiau ir šiuolaikiškiau, po pamokų vesti būrelius mokykloje.

Pagrindinės problemos – finansavimas, ir šios problemos sprendimui, informantų teigimu, reiktų įvesti ne tik formalaus švietimo, bet ir neformalaus švietimo krepšelį. Tuomet būreliai būtų nemokami, vaikai galėtų užsiimti jiems patinkančia veikla, ir įstaigoms būtų lengviau išsilaikyti ir daugiau pritraukti vaikų į aktyvią veiklą. Reikia stengtis mokinius įtraukti į įdomią veiklą, kad kuo mažiau laiko skirtų žaidimams prie kompiuterio. Taip pat reikia stengtis į veiklą įtraukti vaikus iš socialinės rizikos šeimų, našlaičiams ir kt.

6 lentelė

Neformaliojo ugdymo veiklos pasirinkimo galimybės (kategorija ir subkategorijos)

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai kontekstai - teiginiai	Teiginių skaičius
Veiklos pasirinkimo galimybės	<i>Ribotos</i>	<...> neformalaus ugdymo veiklos pasirinkimo galimybės ribotos <...>; <...> pasirinkimo galimybės yra ribotos <...>; <...> kaimo mokiniams yra beveik nepasiekiamas <...>; <...> bet ne visiems jie yra prienami ir dėl laiko, ir dėl kainos <...>; <...> tačiau veikla nėra prieinama kiekvienam <...>; <...> dažniausiai riboja finansų trūkumas <...>	6
	<i>Neribotos</i>	<...> pasirinkimas yra gana platus <...>; <...> yra vykdomi įvairūs būreliai <...>; <...> kuriasi vis daugiau neformalaus ugdymo institucijų <...>; <...> veiklos pasirinkimo yra labai daug, kurie atitinka vaikų poreikius <...>	4

Svarbu buvo išsiaiškinti, kokias veiklos pasirinkimo galimybes, institucijas pateikia informantai. Veiklos galimybių kategoriją apibūdina šios dvi subkategorijos: *Ribotos* ir *Neribotos*. Net šeši teiginiai buvo išsakyti, kad pasirinkimo galimybės yra ribotos, ir keturios, kad yra neribotos. Keli informantai teigia, kad pasirinkimas yra platus, bet ne kiekvienam prieinamas (<...> neformalaus ugdymo veiklos pasirinkimo galimybės ribotos <...>; <...>

pasirinkimo galimybės yra ribotos <...>; <...> kaimo mokiniams yra beveik nepasiekiamas <...>; <...> bet ne visiems jie yra prienami ir dėl laiko, ir dėl kainos <...>). Tai ir yra viena iš problemų, kylančių kaime gyvenantiems mokiniams.

7 lentelė

Kaimo vaikų neformaliojo fizinio ugdymo(si) kokybės tobulinimas (*kategorija ir subkategorijos*)

Kategorija	Subkategorijos	Prasminiai kontekstai - teiginiai	Teiginių skaičius
Neformaliojo ugdymo kokybės tobulinimas	<i>Projektinė veikla</i>	<...> dalyvauti projektinėje veikloje <...>; <...> rašyti projektus <...>; <...> dalyvauti projektuose <...> <...> siūlyčiau rašyti projektus kokybės gerinimui <...>.	4
	<i>Bendradarbiavimas</i>	<...> bendradarbiauti su kitomis institucijomis <...>; <...> bendrauti su bendruomenėmis <...>; <...> bendradarbiavimas su savivaldybe <...>; <...> reiktų įsitarukti į veiklą su kitomis institucijomis, bendruomenėmis <...>	4
	<i>Specialistų paieška</i>	<...> paruošti tinkamai dirbti specialistus <...>; <...> rengti konkursus specialistų atrankai <...>; <...> priimti tik motyvuotus specialistus <...>.	3
	<i>Įvairios ugdymo programos</i>	<...> kurti kuo įvairesnes sporto būrelių programas mokyklose <...>; <...> kurti kuo įvairesnes programas <...>	2
	<i>Finansavimas</i>	<...> įvesti neformaliojo švietimo krepšelį <...>; <...> reikia jį pakeisti, kad būreliai būtų prieinami kiekvienam <...>; <...> reiktų tobulinti finansavimą <...>	3
	<i>Įstaigų steigimas</i>	<...> kaimo vietovėse steigti centrus <...> <...> steigti įstaigas, kurios rūpinasi užimtumu <...> <...> daugiaviečių centrų steigimas suteikia galimybę vykdyti tam tikras veiklas <...>.	3

Neformaliojo ugdymo tobulinimo galimybes atskleidžia šios subkategorijos: *Projektinė veikla*, *Bendradarbiavimas*, *Specialistų paieška*, *Įvairios ugdymo programos*, *Finansavimas*, *Įstaigų steigimas* (7lentelė).

Projektinė veikla, informantų teigimu, yra labai svarbi tobulinant neformalųjį ugdymą kaimo vietovėje. Projektai suteikia galimybę atnaujinti infrastruktūrą, atnaujinti senus ir

nenaudojamus pastatus, pritaikyti įvairiai veiklai (tai patvirtina tokie teiginiai: <...> *reiktų tobulinti finansavimą, atnaujinti arba kurti materialines bazes kaimo vietovėse* <...>; <...> *rašyti projektus, kurių pagalba gali išpildyti didesnius lūkesčius, įsigyti naujo inventoriaus* .<...>).

Tam, kad veikla būtų tinkama ir įdomi vaikams, informantai mano, jog reikia ieškoti specialistų, kurie supranta savo darbą, yra motyvuoti. Specialistams tobulinti kurti įvairias tobulinimo programas. Taip pat kuo įvairesnes ugdymo programas, kad sudominti mokinius dalyvauti neformalioje veikloje. Reikia bendradarbiauti su kitomis institucijomis, steigti įstaigas kaimo vietovėse.

DISKUSIJA

Vykstanti švietimo reforma dėl tinklo pertvarkos ypač palietė kaimo vaikų neformaliojo ugdymo/si situaciją, lėmė jų naujų socialinių problemų atsiradimo situaciją, nes neįvyko planuotų pokyčių socialinėje politikoje ir neatsirado specializuotų socialinių, švietimo programų, plėtojančių neformalųjį fizinį ugdymą/si ir orientuotų į kaimo teritorijose gyvenančius vaikus. Todėl itin prasminga ir įdomu buvo analizuoti šias problemas, diskutuoti su kitais autoriais.

Lyginant gautus tyrimo rezultatus su kitų mokslininkų s tyrimais, susijusiais su neformaliojo švietimu, išvelgiama panašumų ir skirtumų. Nustatyta, kad šio tyrimo rezultatai turi panašumų su A. Juodaitytės, D. Malinauskienės, R. Pocevičienės ir E. Masiliauskienės atliktame tyrime (2012). Tyrimo rezultatai parodė, kad mokiniai gyvenantys kaime, būrelių paslaugų kokybę vertina labiau vidutiniškai nei gerai. Galimybės pasirinkti patinkančią būrelį yra didesnės tiems mokiniams, kurie gyvena mieste ar arčiau mokyklos, o tie kurie gyvena toliau, turi mažiau galimybių rinktis norimą būrelį. Tai mažina mokinių kompetencijų ugdymosi galimybes.

Įdomu ir tai, kad mūsų tyrimo rezultatai taip pat orientuoti į tų problemų sprendimą, kurios dominuoja G. Kvieskienės (2007) tyrime. Kaimo vaikams turi būti užtikrintas prieinamumas aktyviai dalyvauti neformalaus ugdymo/si procesuose. Panašūs ir problemų sprendimų būdai, nurodantys, kad reikia įvesti neformalaus švietimo krepšelį ir pan.

Manytume, svarų indėlį į šio tyrimo rezultatų analizę įnešė kokybinis tyrimas, kuriame dalyvavo neformaliojo ugdymo/si specialistai. Būtent jų atsakymai, kurie buvo „provokuojami“ papildomais klausimais, sudarė mums galimybę apmąstyti jų išsakytus siūlymus, idėjas, numatyti tolimesnes tyrimo perspektyvas. Gauti ir apibendrinti struktūruoto interviu rezultatai, pagilinantys kokybinio tyrimo duomenis, sudarė galimybę išanalizuoti, kokios yra galimybės, kaime gyvenantiems mokiniams, dalyvauti neformaliajame ugdyme. Tai buvo realus analizuojamų problemų suvokimas, išryškinantis poreikį dar aktyviau ir giliau analizuoti kaime gyvenančių mokinių užimtumo problemas

Švietimo strateginėse nuostatose ir kituose dokumentuose numatyta siekti, kad neformalusis švietimas taptų prieinamas visiems vaikams, finansuojant neformalųjį švietimą būtina taikyti mokinio krepšelio principą. Jei būreliai būtų nemokami ar pigesni nei yra dabar, lankančių skaičius būtų didesnis. Šios nuorodos aiškiai atsispindėjo tiriamųjų interpretacijose, pateiktuose interviu. Švietimo ekspertai pritaria politikų nuomonei, kad reiktų įvesti ne tik formalus švietimo, bet ir neformalaus švietimo krepšelį. Tuomet, jų nuomone, vaikai galėtų

užsiimti jiems patinkančia veikla, ir įstaigoms būtų lengviau išsilaikyti ir daugiau pritraukti vaikų į aktyvią veiklą. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas vaikams iš socialinės rizikos šeimų, našlaičiams ir kt.

Galim teikti apibendrinimą, grindžiamą kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatais, kad neformaliojo ugdymo paslaugų kokybės problema edukologijos moksluose ir ugdymo praktikoje turėtų būti vertinama kaip itin svarbi ir reikšminga praktiškai konstruojant ugdymo turinį. Turėtų vykti nuolatinis švietimo ugdymo įstaigų proceso kokybės vertinimas ir efektyvinimas.

IŠVADOS

1. Neformaliojo ugdymo paslaugų kokybės problema ugdymo praktikoje yra gana reikšminga praktiškai konstruojant ugdymo turinį. Todėl kaimo mokinių neformaliojo ugdymo/si paslaugų kokybės vertinimas - daugialypis ir nenutrūkstamas procesas, reikalaujantis asmeninio bei profesinio švietimo paslaugų teikėjų tobulėjimo.
2. Vertinant neformaliojo fizinio ugdymo/si kokybę, galima teigti, kad šiai veiklai dažnai paliekamas tik laisvalaikio praleidimo vaidmuo, neatsižvelgiant į visas galimybes, kurias ji gali suteikti kaimo mokinio ugdymui/si, jo asmenybės formavimui/si ir net jo požiūrio į mokyklą kitimui bei mokyklos tapimui artimesne mokiniui, susijusia ne tik su formaliuoju ugdymu, bet ir su malonių, prasmingu laisvalaikio praleidimu, sveikatos stiprinimu, įgijimu gyvenime reikalingų įgūdžių.
3. Ekspertų teigimu, kaimo mokiniai neturi tiek galimybių dalyvauti neformaliajame ugdyme, pati kokybė yra prastesnė. Jų teigimu, būrelių pasirinkimas yra platus, bet ne visiems prieinamas ir dėl laiko, ir dėl kainos. Tai mažina jų galimybes ugdytis socialines kompetencijas. Po mokyklos pertvarkos yra nepaisomi bendruomenės poreikiai, neatsižvelgiama į vaikų prierašumą savo gyvenamajai vietai.
4. Apibendrinant mokinių ir ekspertų nuomones, jos šiek tiek išsiskiria. Mokiniai neformaliojo ugdymo/si kokybę vertina šiek tiek geriau nei ekspertai. Kaimo mokinių požiūris į neformalųjį fizinį ugdymą(si) visumoje yra teigiamas, didesnė jų dalis turi galimybę dalyvauti sporto būrelių veikloje, galimybę rinktis jiems patinkančius sporto būrelius. Švietimo ekspertų nuomone kaimo mokinių neformalusis fizinis ugdymas/is ne pilnai tenkina ugdytinių pažinimo ir saviraiškos poreikius.
5. Kaimo mokinių neformaliojo ugdymo/si kokybei neigiamos įtakos turi šie veiksniai: nesuformuotas mokinių poreikis fiziniam ugdymui, neigiamas tėvų požiūris į šį reiškinį, mažas mokinių fizinis aktyvumas, materialinės problemos bei nepakankamai išugdytas sveikatos saugojimo ir stiprinimo poreikis.

REKOMENDACIJOS

1. Neformaliojo fizinio ugdymo vadovai privalo orientuotis į tai, kad būtų skatinamas tinkamas mokinių ugdymas, ugdomos savybės reikalingos ne tik sporte, bet ir gyvenime.
2. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad dauguma apklaustųjų mokinių turi galimybę lankyti sporto būrelį tik mokykloje, nes neturi sąlygų lankyti už mokyklos ribų, todėl tikslinga būtų sudaryti sąlygas, lankyti sporto būrelius mokykloje. Tam rekomenduotina įvesti sporto trenerio etatus.
3. Lietuvos švietimo politika turėtų būti orientuota į tai, kad kiekvienam mokiniui būtų sudarytos galimybės lankyti neformaliojo fizinio ugdymo būrelius ar pratybas.
4. Lietuvos švietimo sistema turėtų sudaryti sąlygas socialiai remtiniams vaikams, gyvenantiems atokiau, lankyti sporto būrelius nemokamai, pasirūpinti, kad sporto mokyklos treneriai galėtų vaikus treniruoti po pamokų, kad kaime gyvenantys mokiniai spėtų grįžti į namus su mokinius vežančiu autobusu.

LITERATŪRA

1. Adaškevičienė, E. (1994). *Vaikų fizinio ugdymo pedagogika*. Vilnius: Egaldas.
2. Barkauskaitė, M. (2004). *Švietimo vadyba reformos erdvėje: jaunųjų mokslininkų darbai*. Vilnius: VPU.
3. Bitinas, B. (1986). *Auklėjimo teorijos ir metodikos klausimai*. Kaunas: Šviesa
4. Blauzdys, V., Bagdonienė (2007). *Mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūrą kaip mokymosi dalyką ugdymas, didinant jo prasmingumą*. Vilnius: VPU
5. Craig, R. T. (2007). *Pragmatism in the Field of Communication Theory*. *Communication Theory*. vol. 17, 2: p. 125–145.
6. Dapkienė, S. (1993). *Užklasiniai renginiai moksleiviams*. Šiauliai: Litera.
7. Dapkienė, S. (2002). *Papildomojo ugdymo formos*. Šiauliai: Litera.
8. Dzenuškaitė, S. (1991). *Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas*. Vilnius: PMTI.
9. Gage, N., Berliner, D. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma litera.
10. Jakavičius, V.(1998) *Žmogaus ugdymas: įvadas į edukologijos studija*. Klaipėda: KU leidykla.
11. Jankauskienė, R.(2008). Lietuvos gyventojų fizinio aktyvumo skatinimo strategija: kūno kultūra ar kūno kultas? *Medicina*, 44 (5), p. 37 - 42.
12. Jonynienė, V. (1993) *Ugdymo turinio programų pertvarka. Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
13. Jovaiša, L. (2001). *Edukologijos pradmenys: studijų knyga*. Šiauliai: ŠU.
14. Juškeliene, V., Armonienė, J.(2004) *Moksleivių fizinio aktyvumo psichologiniai ir socialiniai veiksniai .Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai.
15. Kardelis, K.(1988). *Teigiamo moksleivių požiūrio į fizinį aktyvumą ugdymas*. Kaunas: Šviesa
16. Kučinskas, V., Kučinskienė, M.(2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje*. Klaipėda: KU leidykla.
17. Kvieskienė, G. (1996). *Laisvalaikio kultūra*. Vilnius: VPU.
18. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika: įvadas į socialinę pedagogiką*. Vilnius: VPU.
19. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programos* (2002). Vilnius: SMM.
20. Loy, J.W., McPherson B.D. (1978). *Sport and social systems*. Canada : Addison – Wesley.
21. *LR švietimo įstatymas*. [Žiūrėta 2014-01-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt>>

22. Lukšienė, M. (1993). *Pedagogika ir kultūra*. Lietuvos švietimo gairės.
23. *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija*. [Žiūrėta 2014-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt>>.
24. Martišauskienė, E. (2008). Ugdomojo mokymo retrospektyva ir dabartis (V. Rajecko „Ugdomojo mokymo“ ir konstruktyvizmo paralelės. *Pedagogika*, 89, p. 11-117.
25. Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
26. Morse, J. M. (1999). Approches to Qualitative-Quantitative Methodological Triangulation. *Readings in research methodology (2ed. Ed.)*. Editor: Downs, F. USA: Philadelphia, Lippincot, p. 61-64.
27. Pollard, A. (2006). *Refleksyvus mokymas*. Vilnius: Garnelis.
28. Rogers, C. R. (1983). *Freedom to learn for the 80's*. Colombo-Toronto-Sydney: Ch. M. Mevrill Publ. Company.
29. Skurvydas, A., Stonkus, S., Volbelkienė, V. (2006). *Kūno kultūra. Vadovėlis*. Kaunas: LKKA
30. Stonkus, S. (1996). *Sporto terminų žodynas*. Kaunas: LKKA.
31. Stankionienė, V., Makštelė, A. (1968). *Fizinis auklėjimas V-VII kalsėse: metodinė knyga mokytojams*. Kaunas: Šviesa.
32. Shuman, M (1998). *Going local creating self – reliant communities in a global age*. New York: free press.
33. Stonkus, S. (2002). *Sporto terminų žodynas*. Kaunas: LKKA
34. Šalkauskis, S. (1928). *Fizinis lavinimas ir jo tikslai*. Klaipėda: Ryto bendrovė.
35. Šukys, S. (2002). *Socialiniai, moraliniai sporto sociologijos aspektai*. Kaunas: LKKA.
36. Vilkas, A. (2006). *Kūno kultūros teorijos įvadas : metodinė priemonė*. Vilnius: VPU.
37. Zaleskienė, I. (1994). *Moksleivių papildomas ugdymas: straipsnių rinkinys*. Vilnius: VPU.
38. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika: įvadas į socialinę pedagogiką*. Vilnius: VPU.
39. Kvieskienė, G. (2006). *Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas*. Vilnius: VPU.
40. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: KTU.
41. Juškelienė, V. (2003). *Sveikata ir fizinis aktyvumas*. Vilnius: VPU.
42. Ramaneckienė, I(1998). *Papildomasis ugdymas: straipsnių rinkinys*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.

43. Ratkus, J (2000). *Ugdymas ir papomokinė pasaulio pažinimo veikla*. Šiauliai: K.J. Vasiliausko įmonė.
44. Mockevičienė, D., Bakanovienė, T, Vaitkevičius, J.V.(2009). *Sveikatos rizikos veiksnių savikontrolė neformaliajame ugdyme*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
45. Glasser, W. (1990). *The quality school improvment*. Harper and Row.
46. Žukauskienė, R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.

PRIEDAI